

hoc illius benignitati, bonitatiq; consentaneum. Quid enim est, quod agat contententis tibi Deum, quam ut in hunc modum tractet, atque excipiat eos, qui prauis moribus, opinionibusq; imbuti, ignari quid ex pediat, uiam sibi ipsi muniunt ad exitum, ut sustineat eos uidelicet, ut foueat, ut adiuuet, si forte uelint hi per ipsum Deum liberari: Hæc est illa Dei iustitia, de qua toties a nobis est dictum, quæ maxime demonstrat, atq; illustrat ipsius Dei gloriam, quam nos, qui in CHRISTVM credimus, adduciamq; nostram in Deo ponimus, per fidem ueram imitamur, diuini illa generis, non humani, quam non lex, non ius scriptum, non hominum mores, non parentum disciplina, sed fides sola nobis insinuat. Nam si uelimus iustitiam interpretari in hoc loco illam, quæ habeat similitudinem legis, quæ ei, qui deliquit, nisi irrogata poena, ueniam dare non audeat, idcircoq; sanguine CHRISTI Deus expetierit, ut possit illo modo quasi iuri, & legibus satisfactione facta, hominibus deinde ignoscere, uideatur ex altera parte habere ista res iniustitiæ similitudinem. Qui enim æquū, iustumq; fit, quod nocens absoluitur, innocentem condemnare: Quid enim dixerit quispian, non ne CHRISTVS sanguine suo, pro cunctorum peccatis Deo satisfecit: Satisfecit enim uero, sed ista satisfactio subtilius est intelligenda. Non enim quod in exercitiu saepe fit, ut cohors, aut legio, si reliquerit locum, uel signum si amiserit, puniantur pauci, ceteri omni poena liberati discedant, sic contigit in CHRISTO, ut pleteretur ipse, reliqui uero liberarentur omnes. Sed hi tantum liberi facti sunt, qui & mori ipsi cum CHRISTO uolunt, ut sit necesse si per Christum salui esse uolumus, eandem nos mortē pati, quam ipse perpeffus est: necesse sit, inquam, non eodē tamen peritus modo. Nam Christus carnē hominis peremit in cruce, tanquam peccati fomitem, ut peccatū extingueret, quod ē carne totum exafluat, quod nos in illa carne CHRISTI carnem etiam nostrā fide, & uoluntate peremptā habere mus, peccatisq; morere mur. At hoc nemini contingere potest, nisi uolenti, & CHRISTO IESU fidem istam habenti. Sic enim nos a morte, moriens liberauit Christus, ut qui ad uitam cum illo consergere uellent, carnem suam unā cum illius carne crucifigerent, in quo esse uniuersa redemptionis, non præteritorum solum, sed futurorum etiam peccatorum. Sumus igitur hac ratione potissimū salutem consecuti, quod uolumus Christo cōmori, si accidat ut res, & ueritas ita poscat, etiam corpore: in id minus opus sit, semper tamē uoluntate, cuius index nobis mysterij, idemq; sacramentū, baptismus est. Carnis autē mors iudicio, & fide, & uoluntate suscepta, hoc utiq; in se habet, quod peccato amplius locus non est, uiuicq; deinceps spiritualis iam homo, qui est ex Deo creatus, non amplius carnalis, qui ab Adam progenitus est, ut alio loco Paulus: Veritas, inquit, est in Christo IESU, deponere uos ex priori modo uiuendi, ueterem hominem corruptum per cupiditates deceptionis, & renouari spiritu mentis uestræ, & indui nouum hominem ex Deo conditum in iustitia & sanctitate ueritatis. Atqui tota uis in nobis mysterij, & CHRISTI est, ut cum illo in carne commoriamur, & cum eodem unā in spiritu uiuamus, necq; potest quispiam, ad illam uerā iustitiæ uitam cum Christo consergere, in quo caro peccati nō ante sit occisa. Quapropter ipse Christus, qui fuit nobis exemplum, & doctrina, & Dei patris oratio, quod in pleno, & perfecto documento contērendæ carnis necesse fuit, non solum uoluntate, uerum etiam ipsa re omnibus modis in carne est afflictus. Sic enim ipse de se in Luca pronuntiauit, quod talia oportuit pati Christum & sic intrare in gloriā suā. Nos uero, qui ab illa tanta perfectione, præstantiaq; Iesu Christi longe absumus, satisfacimus in eo Deo, si promptam uoluntatem ad eadē perferēda afferimus. Hoc est enim carnē in nobis iam occidere, quod facere planē nō possumus, nisi ab amoribus mundi prius diuellamur. Vbi uero ad opus ipsum adigimur, & quod fide uoluntateq; cōcepimus, factis est præstandū, tūc quantū nobis dominus dederit uirtū, ferēda, & patiēda incōmoda sunt, dolorq; corporis subcūdus, & ipsa mors tolerāda. Hæc em̄ fides in Deū est, & Christi imitatio, per quā aditus nobis in cœlū aperitur, quē patefecit & aperuit ipse Christus. Ita & Paulus in Hierusalē trāsitus, adhortās eos, quos in fide instruxerat, illud imprimis illos admonet, q; per afflictiones multas oporteat nos introire in regnū Dei, siue id uolūtate propria sic cōstituiamus, siue operibus exequamur. Et ad Corinthios, Semp mortificationē domini Iesu

Iesu in corpore circūferimus, inquit, ut & uita Iesu in corpore nostro manifesta fiat. Et iterum: Semper nos uiuentes in morte tradimur propter Iesum, ut & uita Iesu manifesta fiat in morte nostra, aut uestra, id est, carnis nostræ uita, qua peccato uiuunt, in morte traditur ob Iesum, cuius uim, & mysterium in nobis suscipimus, ut in eadem carne ob peccatum mortali dempto eliminatoq; peccato, eadem uitæ immortalitas appareat, quæ in Christi Iesu carne manifesta est facta. Itemq; de mysterio Christi euidētius ad eosdem Corinthios: Quod si Christus unus pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt, non amplius sibi ipsi uiuāt, sed illi, qui pro ipsis mortuus & excitatus est. Et ad Galatas: Christus dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eripiat nos ex præsentī seculo prauo. Et alio loco: Ut Deo uiuam, inquit, Christo cōcrucifixus sum, uiuio autem non amplius ego, uiuio autem in me Christus, & qui sunt Christi, carnem crucifixerunt cum affectionibus, & cupiditatibus suis. Et eodē sensu ad Ephesios, Christum soluissē parietem septimedium inter Deum, & nos ait: quo distinebamur, & impediēbamur, ne iungi, & adherere Deo possemus: ipsum autē septū fuisse in carne nostra cum Deo inimicitiam, quam soluimus, cum peccato morimur. Neq; soluissēmus, nisi soluta ea prius fuisset a Christo. Ipse enim fuit, qui sua obedientia erga Deum, cui se totum, dimisso mundo, tradidit, factus est in nobis, & in humano genere cum Deo recōciatio. Quem Christum cum imitamur, cōmorientes cum illo simul carni peccati propter obedientiam Dei, ut ipse idem Paulus ait, Tūc Christum addiscimus, & in Christo edocemur. Et ad Titum: Christus dedit seipsum pro nobis, ut redimat nos ab omni iniquitate, & purget sibi ipsi populum acquisititum, amulatorem bonorū operum. Et Petrus: Christus passus est pro nobis carne, inquit, ut uos eandem mentē induamini, quoniā qui passus est in carne, destitit a peccato. Ioannis quoq; illa per os domini nostri de carne Christi, quæ panis est mūdi, sine quo uita esse nō potest, & item de sanguine plena mysterij, & sublimitatis oratio admodū planē indicat morte Christi nō tam simplici modo peccata nostra deleri, ut in lege ueteri per uicissimam debebantur, quanq; & illi quoq; ritui, & religioni satisfecit Christi immolatio, sed plenū esse mysteriū illius mortis & crucis ad nostrā liberationē, si carnem nostram, cū ipsius mortuam esse uelimus, si Christum ipsum Iesum induamus, si illius afflictā, & maceratam carnē salutarī cibo assumpto in nostrā ipsorū carnē alendam, nutriendamq; adhibeamus. Sed de ui tota rationeq; mysterij Christi quoniam satis hoc loco dictū, & fortassis alibi dicitur, pergamus ad Apostoli uerba, qui bonitatem & iustitiā Dei in eo magnificans, quod remisit peccata ea tandē, diu quæ tolerauerat, alitū etiam modū, & tempus unā cū modo, quo iustitia Dei declarata sit, adiungit, sic iterū repetēs: Ad demonstrationē iustitiæ suæ in hoc præsentī tēpore qualiter ipse iustus est, & iustificans eū, qui est ex fide Iesu, hoc secundū quod repetitur ad demonstrationē iustitiæ habet expressionē, ac si diceret, ad demonstrationē, inquit, iustitiæ suę in hoc tēpore, quo misit filiū suū ad nos uidelicet, totumq; sese nobis, & amorem suum erga nos patefecit, nec tantū in eo ostēdit iustitiā suā, quod remisit, ignouitq; peccata, quæ tolerauerat, sed quod de illa sua diuina, singulariq; iustitia bonam etiam partē in nos per fidē Christi deriuauit, ut faceret nos ad imitationē, & similitudinē sui iustos, quod idem est, quod supra dixerat, ex fide in fidē. Per fidē enim eandē Christi & Dei iustitia in ipso Deo paruit, & in nobis impressa, insinuatq; est.

Vbi ergo gloriatio: excluda est, per qualē legē operum: nequaq; sed per legē fidei. Putamus ergo fide iustificari hominē seorsum ab operibus legis. An Iudæorū Deus solus, nō autē & gentium: certe & gentiū. Quoniā quidē unus Deus, qui iustificabit circuncisionem ex fide, & preputium per fidem. Legem igitur abrogamus per fidem: abstitit, sed legem constituiamus.

EXCLUSA est, inquit, o Iudæe gloriatio tua, qua de lege te iactas, nec per alia legem operum, quæ sit melior tua, nanq; fieri id non potest: lex enim Iudæorum, ut diximus, ut quæ ueri Dei notionem præter ceteras haberet, peccatumq; & recte factū ex illius nutu, & uoluntate diiudicaret, sola erat idonea, quæ appellaretur lex, nec le-

putat iustitiam absque operibus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates & quorum obiecta sunt peccata: beatus uir, cui non imputauerit Dominus peccatum.

HIC enim certe, qui beatus dicitur, non ex operibus legis, quæ minime seruauit, alioquin quomodo eguisset, ut sibi ab Deo peccata remitteretur: sed ex ipsa peccatorum dimissione consecutus est ab Deo beatitudinem, in qua adipiscenda nullas ipse suas partes attulit, nisi hanc ipsam fidem, quod credidit à Deo, etiã sine operibus misericordiam sibi posse, clementiamque præstari, ac omnem hanc gratiam beatificationis suæ soli Deo acceptam retulit.

Beatificatio igitur ista in circuncisionem: an & in præputium? Dicimus enim quod reputata est Abraæ fides in iustitiam, quomodo ergo reputata? cum esset in circuncisione, an cum in præputio? non in circuncisione, sed in præputio: & signum accepit circuncisionis notam iustitiæ ex fide, quæ fuerat in præputio, ut esset pater omnium credentium per præputium, ut reputaretur & illis iustitia, & pater circuncisionis his qui non ex circuncisione solum, sed qui etiam incederent uestigijs eius fidei, quæ fuisset in præputio patris nostri Abraam.

IST A, inquit, beatitudo, quæ ex fidei iustitia, & propter eiusmodi iustitiam nobis tribuitur, per quam quidẽ iustitiam deletis à Deo omnium peccatorum nostrorum maculis ad illius summam uoluntatem omnibus in rebus spectandam, atque exequendam, & prompti efficitur, & habiles, quemadmodum & ipse Abraam ad parendum in cunctis Deo alacer, & paratus factus deinde est. Ista inquam, beatitudo attributa est Abraæ, cum adhuc in præputio esset, necdum circuncisionẽ in se admisset. Nam circuncisio post fidem illam iustitia iam adepta Abraæ ipsi imperata est, quæ futura esset indicium, & ueluti nota illius ipsius ex fide iustitiæ, quam Abraam Deo credens in præputio esse adeptus, nota inquam, & indicium Abraæ genus carnale à cæteris generibus discriminaturum. Quoniam enim Deus illa fide Abraæ erga se, & in his, quæ ipse eidem Abraæ promittebat, illius certa spe & fiducia adductus dignum illi effecerat, in cuius semine gratiam & cognitionẽ suam uniuerso generi humano impartiret, quod clarius extaret suæ promissionis fides, & ad nationum, ac seculorum omnium conscientiam esset testata, illo circuncisionis uoluit signo Abraæ sobolem distingui, quod quidem signum futurum esset indicium ac monumentum eius promissi, & pacti, quod cum ipso Abraam Deus pepigisset, quæ quoniam promissio illi ab Deo ob ipsius fidem & fidei iustitiam erat facta, signum non tantum pacti, sed illius ex fide iustitiæ, quæ id pactum expresserat, facta est circuncisio. Ita signum circuncisionis fuit nota iustitiæ, qua Abraam Deo credens in præputio fuit ab eodem Deo insignitus, atque ornatus. Quod autem hic circuncisionem signum iustitiæ, in Genesi eandem signum pacti appellat, in quo libro sic scriptum est: Et circuncidetur carnẽ præputij ueltri, & erit in signum pacti inter me, & uos. Erat autem hoc pactum ex promissione Dei cum Abraam eiusmodi, ut cum hæreditate terræ & multiplicatione innumerabilis posteritatis id etiam illi polliceretur Deus, quod ex semine ipsius prodiret olim, in lucemque ederetur, qui eandem gratiam Dei, & iustitiam, terramque re uera æternæ possessionis in omnes tribus terræ propagaturus esset, qui ubi uenisset, omnibusque fuisset factum manifestum ex semine illum Abraæ secundum Dei promissionem profectum esse, Deumque præstitisse, quod fuisset pollicitus, tum sublato circuncisionis signo, quod deinde inane, & irritum futurum esset, ad eam fidem in Deum concursus cunctorum fieret, per quam Abraam in præputio positus, Dei amicitiam, & gratiam, insignemque ab eo donum celestis iustitiæ consequi ualuisse. Ita circuncisio, quæ signum fidei, ac iustitiæ Abraæ in se ipsa fert, si non sit sub signo fides, ac iustitia, inane signum est, & quatenus pactum indicat futuri ex Deo doni, quod in semine Abraæ sanctificari

caren

arentur omnes gentes, iam exhibito dono amplius signum non est. Abraam porro ipse dupliciter factus est pater, & generis sui, ac posteritatis per circuncisionem, & humani generis totius per fidem. Pater quidem omnium credentium, cum etiam tunc in præputio esset, fidemque Deo habuisset, ut quicumque item in præputio constituti similes in Deum habuissent fidem, simili apud Deum iustificarentur gratia, fidesque illis in iustitiam reputaretur. Pater autem circuncisionis, hoc est generis, & posteritatis suæ: si illud tantum signum posterius sequantur circuncisionis, carnalis tantum pater: Sin autem, quod signo illo admonentur, eiusdem fidei uestigijs, quibus ille in præputio ingressus est, uelint & posterius eius incedere, uere illis pater, neque corporis solum, sed animi etiam sui, & fidei erga Deum, partemque propter eam ipsam fidem iustitiæ integram illis hæreditatem relinquens. Ex quo planè patet fidem ubique esse & ualere omnia: quod quidem ad acquirendam Dei gratiam, & ad conciliandum ab eo celestis iustitiæ donum ad unumquemque hominum spectat atque pertinet, quãdo nec sine fide ualet quicquam circuncisio, & cum fide præputium circuncisionem non desiderat.

Non enim propter legem promissio fuit Abraæ, & semini eius hæredem eum esse mundi, sed propter iustitiam fidei. Si enim qui ex lege, hi hæredes, inanis facta est fides, & uana promissio. Lex enim iram fabricatur. Nam ubi non est lex, neque ibi præuaricatio: propter hoc ex fide ut per gratiam, quo firma sit promissio omni semini, non solum quod ex lege, sed & quod ex fide Abraæ, qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est: Quoniam patrem multarum gentium posui te.

PROMISSIO illa, quæ facta est Abraæ ab Deo, inquit, non ratione legis nec propter legem facta est, sed propter iustitiam fidei. Quia enim credidit Abraam Deo, & id reputatum est illi ad iustitiam, propterea ipsi Deus præclaram illam promissionem fecit hæredem eum fore mundi. Quæ promissio quanquam non eisdem uerbis in Genesi est perscripta, ex alijs tamen uerbis colligitur, quod in semine ipsius erant sanctificandæ omnes tribus terræ: atque hæc promissio non propter legem Abraæ facta est, sed propter illam fidem, quam is Deo habuisset, quod ei præcipienti, ac pollicenti in cunctis credidisset, atque obtemperasset, propterque eam iustitiam, in cuius genere, & nomine fides illa Abraæ à Deo est existimata. Ita cum Abraæ illa tum promittebat Deus, neque legem ita spectabat, ut ad eam suas promissiones dirigeret, neque posteaquam illi quæ promiserat impleuit, id est legi, & legis operibus ab eo datum: sed cum illi Abraæ fidei, atque iustitiæ tributum, tum diuinæ imprimis constantiæ & ueritati. Etenim si propter legem & illa promissio tunc Abraæ facta, & post Iudæorum generi eiusdem ratione legis exhibita fuisset, inanis illico Abraæ fides, & Dei promissio irrita extitisset. Ac quod ad Abraam pertinet, si fuisset ab Deo spectata in suis promissionibus lex, quid honoris, quid gratiæ obtinuisset apud Deum fides Abraæ, si non ipsi, nec fidei eius præcipue, ac primo, sed generi, & posteritati ipsius datum fuisset, ut digni tantis ab Deo promissionibus haberentur, qui in legem Moyse consensissent, & suum in illa nomen professi, tam religiose, & diligenter coluissent: quando non præuaricatoribus, sed probis, & rectis suam impertiret benignitatem Deus. Quid ergo interfuit, utrum crederet Deo Abraam, nec ne crederet, si non propter se, nec propter fidem suam, sed ratione legis, eiusque posteritatis, quæ sub lege futura erat, illa ab Deo fuisset promissio enunciata? Deinde quam Abraæ gratiam posterius eius debuissent, dum hæreditatem promissoræ, quam acceperant, non parenti suo Abraæ, nec fidei parentis, sed suis operibus retulissent acceptam? Postremò ne credere quidem firme Abraam Deo, omnemque suam fidem in illius promissis constitutere potuisset, si legem potissimum, & in lege posteritatem spectasset illa promissio. Quo pacto enim quod pendisset ex incertis posterorum factis, spemque constantiæ, & stabilitatis in alienis uoluntatibus sitam habuisset, potuisset ab alio quopiam homine nõ suum ne gocium gerente, nec stipulante sibi ipsi tanto post uenturum tam firme credi, ut non

K

aliqua

aliqua in animo ambiguitas resideret: non est autem eiusdem ambigere, & fidem habere. Quamobrem si in quo Abraam fidem habebat, in eo ipso rursus dubitare cogebatur, neque fides in eo certa inerat, & quoquo modo facta est, certe illi frustra est facta promissio. Porro ex altera parte Dei promissio Abrae facta si non Abraam ipsum, sed posteritatem eius imprimis spectasset, causam nullam grauem, nec dignam tanta maiestate in Deo habuisset, quamobrem ipsi Abrae potissimum uideretur esse facienda. Etenim cum quid cui promittitur, quod sit illi in eius posteritate persoluentum, id cum praestatur, & datur, si non eius, cui promissum fuit, sed eius, qui post deum accipit, praecipue habetur ratio, quis non uideat inanem & uacuum rationis ac consilij, leuicq; potius ac futili, quam graui, & certo auctore dignam promissionem illam extitisse: cuius nimirum ad eum cui fuerit facta, pars omnino nulla pertineat. Deinde si ob legem, & legis causa facta est promissio, ob eam rem profecto facta est, ut non habentibus legem, sed seruantibus ille honos haberetur, at per legem magis praeruaricatores effecti sunt, qui illam adscuerunt, quoniam ubi lex, ibi est praeruaricatio, iramq; Dei aduersum se potius prouocauerunt, quam beneuolentiam, & gratiam illius promeruerunt. Ergo in omnem partem uana reddita est Dei omnipotentis promissio. Enim uero in Deum uanitas non cadit, de quo est scriptum: In aeternum domine permanet uerbum tuum, in seculum seculi ueritas tua. Fidei ergo Abrae, & cum fide iustitiae & in eo ipso, & in posteritate eius maxime persoluit Deus, quae parenti ipsi, & capiti generis promiserat. Ideoq; ex fide, inquit Apostolus, ut totus esset gratia, ac non meriti merces, proptereaq; maneret immobilis cuncto semini Abrae Dei promissio. Quod enim gratis, & innata sua bonitate ab Deo promittitur, id cum solum Deum habeat auctorem, pendeatq; ab immutabili, & aeterno, aeternum quoq; ipsum, & immutabile est. Quod uero labori, industriae, diligentiaeq; proponitur, cum ex hominum pendeat consilij, & actionibus, quae infirmatae semper, & uacillantes sunt, incertum item ipsum, & debile nullum unquam habet perenne firmamentum stabilitatis suae. Iam fides, quae digna tantis honoribus a Deo efficitur, nullum ipsa esse meriti pondus affert, sed tantum ut materia formae, sic illa Dei gloriae, & beneficentiae parata, atq; exposita est, ut cum fuerit a Deo diuinae iustitiae munere insignita, per eam Dei bonitas, & iustitia magis ostendatur. Quae si fides tantum gratiae apud Deum, & beneuolentiae in Abraam est assecuta, cur non item assequatur in nobis? aut quam obrem nos non multo digniores, qui haereditatem adeamus patris nostri Abrae, cum fidei illius filij sumus, propter quam fidem illi est facta promissio, quam qui eum carnis duntaxat, & generis agnoscunt parentem? Quamquam carnalis illa Iudaeis cum Abraam cognatio, hunc ab Deo honorem merita est, ut ad eos potissimum docendos, & conseruandos Dei filius mitteretur, si fidem illa filij Dei, sine qua salus esse non potest, suscipere, & altero quoq; genere consanguinitatis, quod spirituale totum, & per fidem est, Abraam patri suo coniungere se uoluisset. Nam & I E S U S ipse passim attestabatur se ad eos solos missum esse, atq; ut oues requireret, quae perierat domus Israel. Sed cum illi patre Abraam in carne sola duntaxat gloriarentur, fidem auctorem patris nulla ratione admitterent, neq; de spiritali genere, quod praestantius multo per fidem est, quicquam praclarum, aut sublime cogitarent, ex primo honore, atq; ordine in postremum reiecti his qui per fidem filios Abrae se faciebant, de haereditate Dei concessere. Etenim non carnis consanguinitas prima ducenda est, sed potior multo, atq; praestantior. Deiq; magis naturae similis, & proxima est spiritus cognatio, quae per fidem ipsam adeuntibus ad Deum, & iustitiam ab eo adipiscuntibus cum ipso omnipotente Deo contrahitur, in qua nos praecipue Abrae filij sumus, ideoq; est ei ab Deo dictum, patrem illum multarum gentium fore, carnalium filiorum uidelicet, aliorumq; spiritalium. Porro fides est Abrae in nobis imitatio & spiritalis nostra ad eum propinquitas, cum id, quod egit ille, ut parentes, & domum, & patriam suam relinqueret, Deoq; in alias eum regiones, & ad spes alias uocanti per fidem, & obedientiam se deducendum traderet, item nos agamus, mundumq; patrem nostrum & carnales affectus omnes, praesentiaq; mundi bona, ab ipso Deo uocati liber ter dimittamus, ac futurorum spe in ipso Deo consistentes per fidem innitamus. Atq;

ut ad

ut admirans intueare huius sanctissimi, sapientissimiq; doctoris sensa, & cogitationes ex summis diuinitatis consilij esse depromptas, attende quemadmodum fidei uim, incredibilemq; potentiam in paternitate Abrae ante oculos nostros ponat.

I N S T A R eius, cui credidit Dei uiuificantis mortuos, & uocatis ea quae non sunt, ut si essent, qui praeter spem in spe credidit, quod futurus ipse esset pater multarum gentium secundum quod dictum: Sic erit semen tuum, Et non uacillans fide, non considerauit corpus suum iam enectum centum fere natus annos, nec enectionem uuluae Sarai, sed in promissione Dei non ambegit incredulitate, sed corroboratus est fide, dans gloriam Deo, & persuasus certo, quoniam quod promiserat, potens est & facere. Ideo & reputatum est ei in iustitiam.

P A T E R multarum gentium, inquit, & in eo similis quodam modo Deo illi ipsi, cui credidit, quasi fides ea, quam habuit Abraam Deo, similem eum Dei effecerit. Nam cum Deus in uitam restituat mortuos, & uocet ea, quae non sunt, haud secus ac si essent. Cum, inquit, in mortuis nihil omnino insit uitae, & in ijs, quae non sunt nihil essentiae, in Deo tamen utraq; utrumq; habent, & uitam mortua, & esse non entia, ut simulatq; Dei uoluntas & mandatum adsit, & praesto sit, quod non erat, & reuiuifcat mortuum quod iacebat. Sic Abrae fides eisdem fere ingressa uestigia, & suscitauit mortuos, & qui nequaquam erant, nec alioquin futuri fuerant, eos ut essent, fecit. Ac mortuos quidem suscitauit, quatenus ipsummet Abraam, qui quod ad uim generandi attinet, mortuus iam erat & natura, & corpore, sic uiuificauit, ut idoneus fieret generationi, quam uegetationem prius enecti propter aetatem corporis tam ualide ille hausit, ut non solum ad Isaac, sed ad alios complures postea liberis noua uis corporis fuerit propagata. Quae uero illam innumerabilem Abrae posteritatem fides eadem progenuit, totq; illi nepotes, & neporum filios, tantamq; successionem & sobolem in lucem, & diem & naturam ipsam protulit, qui sine ea nulli unquam fuissent, hoc fuit in illo uocare eos, qui nusquam erant, aequae ut si fuissent. Ita Abraam per fidem eandem fere potuit quae Deus per naturam. Verum ita ipse potuit, ut omnem suam tamen potentiam ex Deo, & Dei erga se gratia, munificentiaq; acciperet. Nec solum in his fides Abrae Dei uirtutem est imitata, sed in illa ratione etiam, quod cum Deus creator omnium quidem hominum sit, & per illam creationem quodammodo pater, pater autem uerius, atq; coniunctius eorum, qui per fidem illi sese dedentes, in eorum renascentes, ipsum eum imitari, ei obtemperare, bonorumq; eius haereditatem praecipue student sibi comparare: sic Abraam iustius multo sobolis suae per fidem, quam feminis per carnem habendus est pater. Ac ut demostret quo ex genere fides Abrae, quam firma, quam ualens, quam praeter usum & morem communis credulitatis fuerit, persequitur exponens de ipso Abraam: Qui praeter spem, inquit, in spe credidit, qui cum respiciens sese, uxoremq; secum suam nullam omnino spem generandi haberet, sed in eiusmodi spe prorsus esset peremptus, Dei magnitudinem, bonitatemq; attendens, certissimam in spem uenit, uiuidusq; effectus in ea est, fore sibi progeniem frequentissimae posteritatis, eamq; spem, & erga Deum fidem corporis statim uigor ad conseruandum genus, & facultas procreandi est consecuta. Non enim ambegit incredulitate ad promissionem Dei, sed omnes animi, & mentis suae nervos ad credendum, & confidendum Deo intendit, dans illi meritam gloriam, quod non solum ex instrumento inuili per se, & effecto posset Deus efficere quaecumq; uellet, sed etiam quod promississet, certo esset effecturus, ideoq; haec illi fides loco iustitiae existimata est. Ac quomodo iustitiae loco: aut, ut in Hebraeo est, iustitia: Videtur enim ita esse scriptum: Et credidit domino, & reputatum est illud ipsi iustitia. Quo pacto, inquam, fides Abrae pro iustitia reputata est: Quia cum per operum iustitiam mercedem, atq; honorem a Deo expectemus, fides in Abraam habita est dignior, quae illa ex Deo praemia assequeretur,

K 2 quae

quæ humana iustitia sibi solet arrogare. Ita fides Abraæ in iustitiæ loco æstimata est, tantoq; præstantioris, & nobilioris iustitiæ, quanto in his honoribus & præmijs fidei tribuendis totum & gratiæ, & liberalitati Dei summi fertur acceptum, fructumq; illius beneficentiæ, & gloriæ nullum nostrum meritum, nulla quæ nobis iure debeatur, merces decerpit. Hoc Abraam pater noster fecit, qui cum omnino desperasset de se & de uiribus suis, omnes spei suæ partes in Deo uno constituit, ut ab eo solo agnosceret quicquid acquirerebat, atq; ita gloriam iustam & debitam dedit Deo, neque de ea ipse quicquam humanæ suæ iustitiæ operibus imminuit, quod fuit uere credere Deo, atq; confidere. Iam cum ex alio genere Dei iustitia, atq; hominū sit, quantum quisq; afferat de humana iustitia, tantum occupat loci, quo accipiat minus de diuina: ut si ad hauriendam puro è fonte aquam accedamus, hydriamq; afferamus, in qua nihil turbu lentæ insit aquæ, neq; purum habemus iam amplius, neq; plenum, quod petebamus: sic fides uas ad capiendam Dei iustitiam sola idoneum, non debet alterius genere iustitiæ, nec operibus, nisi ex diuina iustitia factis, ullo modo confidere.

NON scriptum autem propter eum solum est, quod reputatum ipsi est, sed & propter nos, quibus debet reputari credentibus in eum, qui suscitauit IESVM Christum dominum nostrum à mortuis, qui traditus fuit propter peccata nostra, & suscitatus ob iustificationem nostram.

QVOD de Abraam commemorat scriptura, inquit, non est eiusmodi, ut in eo uno debeat ualere. Non enim fides propter Abraam, sed Abraam propter fidem apud Deum gratiam obtinuit, & in eiusdem honorem fidei iustificatus est. Quæ si in illo tantum fides potuit, potest etiam in nobis, ut per eam iusti, & Deo grati efficiamur, si crediderimus, uidelicet & mortuum corpus ab Deo denuo uiuificari, & nouam prolem per fidem procreari. Atq; ista Abraam in semetipso credidit. Nos in CHRISTO Iesu eadem credimus Domino nostro, Credimus enim CHRISTVM Iesum, cum esset in morte datus ob peccata nostra ut carnem peccati in nobis suæ carnis morte aboleret, atq; extingueret: ac si legis piacula etiam attendamus, ut subiret ipse supplicium pro uniuersis, lueretq; suo sanguine poenam, quam populi peccata meruissent, ipseq; uelut hostia peccatum in se omne susceperet. Cum esset igitur mortuus propter delicta nostra, à Deo etiam patre credimus e mortuis eum excitatum post fuisse, & in uitam rursus, nec iam mortalem restitutum, ut nos quoq; unà cum eo, peccato prius mortui, iustitiæ deinceps uiueremus. Atque hæc fides nostra ut spiritalior longe est, ita etiam præstantior. Etenim Deus ex Abraam per fidem corporeæ generationis longam posteritatem pertexuit: per fidem autem CHRISTI infinitæ propè spiritalis generationis est auctor. In quo accurate illud inspicendum est, quàm alto, & recondito consilio Deus fidem illam Abraæ, fidei nostræ, & corporeæ in eo signa carnesq; seminis, & generis propagationes nostris spiritalibus procreationibus præmiserit, qui circumcidi uoluit cunctam domum Abraæ eiusq; posteritatem in eo membro, quod est natura factum, attributumq; generationi, ut signo illo potissimum indicaretur fidem reddidisse Abraæ, quod natura iam ademerat, ut si posteriore tempore qui per carnem genus ex Abraam duxissent, ab aræ ui sui fide erga Deum deficerent, commoneherent illo ipsomet circumcisionis signo sanctius aliud genus & meliorem sobolem semper Deum ex fide reparaturum esse. Quod cum per IESVM Christum, & per fidem CHRISTI qua Deo credidimus, factum sit, nouaq; spiritalis iam, non corporeæ proles in lucem & ueritatem sit edita, hærent adhuc tamen Iudæi in carne & præputio, nec à carnalibus possunt ad spiritalia conuerti. Credimus igitur IESVM Christum mortuum peccatis nostris fuisse postea à Deo è mortuis excitatum, idq; ipsum fuisse mysterium nostræ redemptionis, quod & traditus fuit in mortem, donatusq; mundo ab Deo patre propter peccata nostra, ut diximus, & suscitatus rursus ad uitam ob iustificationem nostram, ut nos ad iustitiæ uitam resurgeremus. Peccatum enim in nobis mortis est, iustitia autem ex fide causa est uitæ, Abstulit ergo à nobis CHRISTVS morte sua peccatum, & exur

& exurrectione sua tradidit iustitiam, ut quemadmodum ille reuixit in corpore, sic nos in spiritu ad iustitiam reuiuificamus. Quod utrunque alibi Apostolus: Vt mortui peccato, inquit, iustitiæ uiuamus. Hæc enim uirtus est fidei nostræ in Deum per IESVM Christum, ut si crediderimus datum eum à patre, & donatum nobis ut morte sua in nobis causam peccati perimeret, ipsi nos quoque peccatum in nobis interimeremus. Rursus si fidem hanc reciperemus, suscitatum eum à Deo patre suo, postquam mortis supplicio pro nobis affectus esset, & in uitam nouam, deincepsq; immortalem fuisse restitutum, etiam nos cum eo in nouam uitam eiusdem beneficio Dei conserueremus, non illam carnis pristinam, quam prius abiecissemus sponte CHRISTO commorientes, sed in eam iustitiæ uitam, quæ cum Deo, & cum immortalitate semper est coniuncta. Suscitatus est ergo propter iustificationem nostram, id est, ut nos fide suscitaremur ad uitam iustitiæ. Non enim erat satis mortuos esse peccato, neque id solum Dei beneficentia erga nos postulabat, sed illud quoque fides nostra ab Deo nobis impetrauit, ut per exurrectionem CHRISTI in ipsa Dei iustitia perpetuo iam uiuamus, in quo fides nostra fidei Abraæ, ut spiritus corpori, & ueritas imagini respondere cernitur, siue adeo potius longe antecellere. Ille enim corporis, & ætatis uitio iam inhabilis ad generandum per fidem est adeptus, ut in eo membro reuiuifceret, quod gignendi uim habet. Nos in ea animi parte propter carnis uitium mortui, quæ iustitiæ & ueritatis & diuini luminis particeps est, uimq; in se continet noscendi, & imitandi Dei, ac sese ad eum patrem per spiritum applicandi, per suscitationem CHRISTI in ea parte ipsa, & in ueræ rationis lumine credendo Deo, fidendoq; reuiximus. Atq; ut ille sterilitatem fide perdidit, fecunditatem est assecutus, sic nos peccatum extinximus, & iustitiam sumus nacti per fidem, quam in Deo suscepimus ex morte, & resurrectione Domini nostri IESVS Christi.

IUSTIFICATI igitur ex fide pacem habemus aduersus Deum per Dominum nostrum IESVM Christum, per quem & introductionem habuimus fide in gratiam hanc, in qua insistimus, & gloriamur in spe gloriæ Dei. Neque hoc solum, sed & gloriamur in oppressiōibus, scientes, quod oppressio tolerantiam operatur, tolerantia autem probationem, probatio uero spem, spes autem non frustratur, quoniam amor Dei effusus est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

POSTQVAM de fide, & uis fidei multa & magna sunt dicta, eod nunc se confert Apostolus, ut statum nostrum in fide manentium cuiusmodi sit, ostendat: cuius uerborum sententiam planè ut intelligamus, illud CHRISTI mysterium de quo antè satis dictum est, in memoria est habendum: per quod perspicuum factum est fidem CHRISTI potissimum consistere in eo, ut mundi posthabitis bonis ad Deum unum, & ipsius Dei præmia toto animo contendamus: quod mysterium quidem ipsemet fuit CHRISTVS. Qui enim huius cœlestis uere mysterij uim mente penitus imbiberunt, hi sunt, qui per fidem CHRISTO in carne commorientes, in animo, & uirtute ad iustitiam cum eodem sunt excitati, nec qualemcunque iustitiam, sed illam gerentem imaginem iustitiæ summi Dei. Hi ergo tales fide iustificati pacem habent cum Deo. Hostem enim Dei ipsi in se interemerunt, carnem peccati uidelicet, per quam rectoribus mundi & tenebrarum harum impio antea militiæ sacramento erant obstricti, quodammodoq; in Dei contumeliam uiuebant, cum accepta ab eo naturæ & rationis beneficia non ad agendas illi gratias, sed ad contemptum & ignominiam nominis eius conuertebant, hoc perempto Dei hoste, quod nullo alio modo, quàm per CHRISTVM, & CHRISTI fidem fieri potuit, eadem fide iustificati per ipsum Dei filium cum Deo in gratiam sunt reconciliati. Ideoq; ait Apostolus, quod iustificati iam ex fide pacem habemus erga Deum per dominum nostrum IESVM Christum. Neq; pacati solum, & in amicitiam cum Deo copulati, sed per eundem CHRISTVM dominum nostrum in hanc quoq; gratiam fide peruenimus

ipsomet deducente, & introitum nobis aperiente **CHRISTO**, in qua gratia insistent, firmisq; in ea uestigijs constituti esserimus nos, atq; extollimus in spe gloriae Dei. Non solum, inquit, ita cum Deo reconciliati sumus, ut nihil ab eo iam poenae, nihil iracundiae extimescere debeamus, sed ultro etiam ab eo regnum gloriaeque speremus, qua spe uiuimus laeti, atque alacres. Quod si huic spei obstare uideantur, quae ex mundo damna multa incommodaq; existunt, quae uulgos mala esse arbitrat, neque ea putat cum hac Dei amicitia, & spe caelestis gloriae conuenire posse, responsione his Apostolum occurrit, exemplo quasi à gymnicijs certaminibus inducto, in quibus qui se ad cursum, aut pugilatum apparant, non antequam exercitato per famem, sitimq; & per labores corpore sudorem & puluerem, & solem ipsum ferre tolerareq; didicerint, ad uictoriae spem habentur idonei: sic nos, inquit, non solum extollimur spe quod Dei gloriae futuri sumus participes, sed in illis quoque oppressiōibus, gloriae nostram ponimus, quae nos undiq; affligunt, & premunt, probe ficientes, quod oppressio, atq; arumna tolerantiam in nobis confirmat, tollerantia autem efficit probationem. Vbi enim perferre & tolerare didicerimus, tunc probamur, idoneiq; habemur, neq; à cæteris tantum, sed à nobis quoq; ipsis. Ipso enim experimento perceptus esse nos ad dura, & aspera perpetienda fortes. Porro autem ipsa probatio spem alacriorem in nobis excitat, magis nos Deo etiam futuros cordi, cui nostram fidem, constantiamq; in rebus molestis, aduersisq; exhibuerimus. Quae spes profectō nobis penitenda non est. Non enim illudimur ab ea, non decipimur, non illa nos nequequam ut speremus facit, quando certus, & fidelis sponsor illius est amor ille erga Deum, quem totis cordibus hausimus, & Dei item erga nos, effusus in nos per spiritum sanctum, qui ab eodem Deo nobis datus est. **HIC IULIUS**, amoris huius, inquit, uel diuini erga nos, uel nostri aduersus Deum ex quo spei nostrae ueritas demonstranda suscipitur, uideo causam ab Apostolo spiritum sanctum affert, qui Apostolis datus est, non occulto solum afflatu, sed missione manifesta, cum in flammis linguis singulis eorum dispersitus est, quo quidem spiritu sancto certi sunt facti spem apud Deum futurorum bonorum suam nequaquam irritam, neque inanem euenti fore. Non enim tantum habuerunt necesse credere, sed uiderunt plane, & tanquam manu contractauerunt extare erga se studium, & beneuolentiam summi Dei. Itaque amore ipsi uicissim aduersus Deum conflagrauerunt, spiritusq; idem in illis sanctus certissimus sponsor & ipsorum fidei, & Dei erga ipsos uoluntas fuit. Nobis uero, qui in hoc mundo ita uiuimus, ut quotidianis uariarum prelijs cupiditatum exposita sit uita nostra, qui ita stamus in fide, ut nonnunquam tamen, atq; utinam ne nimium saepe carni, & cupiditati ipsi concedamus, quid polliceri potest certi ille in Deum amor nullo praesertim perspicuo spiritus sancti dono confirmatus: aut quomodo nostra non potest spes decipi? Nam quod in hoc loco à plerisq; sanctis uiris asseritur, amorem hunc nobis, & spiritum simul sanctum in baptismo infundi, non mihi satisfacit, quippe multos qui uideam sacramento illo inuitatos, nec amoris tamen erga Deum, nec spiritus sancti ullius participes esse. **TVM** **EGO**: Rem quaeris Iuli cognitione dignam, locumq; ipsum sanè acute es conspicatus, in quo percontandi occasio idonea sit. Facile enim haeritare quis possit, ubi Apostolus cernitur ualido uelle quasi argumento corroborare spem nostram, quod uacua, & inanis ea esse non possit, illud praecipue in confirmando ponere, quod non minus ipsum alia confirmatione egeat, & iure quoque illud adiecisti, si Apostolis ipsis spiritus sanctus fuit aperte datus, ut dubitare non possent, nos non eadem, qua illi conditione ad cognitionem tanti beneficii esse uocatos, quorum imbecillitati consulendum etiam fuit, ut ea à Paulo argumenta ponerentur, quae non in praesentia solum, uerum etiam ad posteros uim coprobandi, & confirmandi, si quis forte labasceret, essent habitura. Veruntamen ad Deum eundem ipsum confugientes, quod in omnibus arduis, & difficilibus quaestionibus conuenit à nobis fieri, ipsiusq; clementiam & bonitatem implorantes oremus suppliciter, ut ex eodem spiritu sancto, de quo loqui inuitumus, ueritatis nobis lumen ostendens sensum horum uerborum, & argumenti uim, in quo permagna est fidei, & spei nostrae confirmatio, patefacere dignetur. Ac ut reuocem te saepius mi

frater

frater ad considerationem mysterij fidei, quod est **CHRISTVS**, de quo tot & tanta dudum locuti sumus, recordaris profectō uim totam & spei, & fidei erga Deum nostrae in eo consistere, si contemptis mundi huius rebus nos totos in Deo penitus constituerimus, nihilq; duxerimus neque expetendum, neque bonum, nisi quod ab eo ipso nobis promissum, ostentatumq; sit, quo fundamento posito, uideamus modo de spiritu sancto, quo ille nobis pacto immittatur, & quemadmodum is certissimus sit sponsor futuros nos compotes caelestis ab Deo gloriae. Etenim si hoc istud ipsum, quod mysterium fidei nobis, & **CHRISTVS** ipse enunciat negligenda esse terrae bona, & appetenda caelestia, uerioris est iam, & melioris spiritus, ac rationis, quam illa sunt, quae mundo nos, & mundanis cupiditatibus deuincunt: ut cum ratiocinamur quaerendas esse opes, ambiendos honores, expetendam ab hominibus gloriam: si hoc inquam quod credimus ad caelum esse, & ad Deum solum adnitendum, dumq; is possideatur, & teneatur, reliqua pro nihilo ducenda, neque de mundo est, ut quod repugnans omnino, contrariumq; sit cogitationibus humanis, & spiritus tamen est, quam ille mundi multo praestantior, ipso primo statim afflatu fidei **CHRISTI** diuini iam spiritus incipimus esse participes, quam ut terreni homines existimari debeamus. Atque haec sunt fores, & primus quasi introitus ad plenam in Deum fidem, quem quidem aperuit nobis baptismus. Hoc enim nobis baptismus, imprimisq; salutare ecclesiae sacramentum obices eos repellit, & disijcit, quos ad aspernam fidem **CHRISTI** prauis imbuta opinionibus sibi ipsa prius praestruerit contumacia. Sed intrandum magis est. Sequitur enim alterum spiritus sancti donum, quo illa, quae in ueteri scriptura in corporibus, & corporum actionibus designata sunt, nos ad spirituales intelligentiam transferimus. Qui enim aliter Rex perpetuus David, regnum sempiternum, possessio terrae finem non habitura, templum semper stabile, chori, coetusq; illi canentes aeternam laudem Deo queunt rite intelligi, nisi ad spiritum in quo solo est perpetuitas, referantur? Quid ualebit circuncisio, quid sabbatorum requies, quid illa ipsa fides in Abraam, filijq; eius Isaac immolatio, si non horum omnium spiritualis intelligentia sit? Quanquam quid singula commemorem, cum quae in Iudaeorum legitimis germanisq; uoluminibus per scripta sunt, ad eandem omnia spiritus rationem accipienda sint, quod Iudaei ipsi non uiderunt, ut qui uelo interpolito impediabantur, illo nimirum quo Moyses legem illis promulgans os suum obtexerat, quo nos reiecto uelo in faciem ipsam legislatoris aspeximus. Hoc ne inane tibi donum à spiritu sancto nobis tributum uideatur esse? **MINIME** uero, inquit ille, sed & insigne, & certum, ut iam ex his duobus indicijs satis nosse ualeamus spiritum sanctum à Deo nobis datum esse. **ENIMVERO IULI** cum alij quoties Paulus dicat spiritum arrabonem nobis datum futurorum bonorum, hoc est eorum, quae oculis non comprehenduntur, sed sunt caelestia, & immortalia, tamen principes illum Apostoli, adificatores ecclesiae **CHRISTI** in flamma, & sonitu etiā acceperunt, ut sentire eum, uidereq; possent, num iccirco nos non sentimus, quod eum oculis minime cernimus, cum tamen in intimis nostris sensibus, hoc est, in ipsa cognitione, atque mente illius nobis uis perspicua fiat? Nam quid est habere nos spiritum arrabonem futurorum bonorum, nisi quod cum sola spiritualia aeterna sint, qui spiritualia intelligat, atque optet, habere eum iam immortalitatis arrabonem? sicut ad Corinthios scribens ait Apostolus, Etenim qui sumus in tabernaculo geminus onerati propterea quod nolumus exui, sed superindui, ut absorbeatur mortalitas à uita. Qui autem fecit nos in hoc ipsum Deus est, qui idem dedit nobis arrabonem spiritus, ut ista ipsa intelligeremus uidelicet, quae optamus. Et alio loco, Qui confirmat nos uobiscū in **CHRISTVM**, & unxit nos Deus, qui & ob signauit nos, & dedit arrabonem spiritus in cordibus nostris. Et ad Ephesios, In **CHRISTO** inquit, speratis & uos audientes uerbum ueritatis Euangelium salutis uestrae, in quo & credentes ob signati estis spiritu promissionis sancto, qui est arrabo hereditatis nostrae. Certe enim is, qui intelligentiam nobis diuinorum ueram dat spiritus, eū idem etiam spem, & fiduciam dat illorum quae penes deum sunt ad piscendorum, curē illam dare nobis est accipiendus, ut sit idem spiritus & doctor, & arrabo futurorum nobis bonorum

honorum: quem Ioannes spiritum uocat ueritatis eumque à mundo non posse capi affirmat, quia eum non cognoscit mundus. Qui enim queat nosse? cum spiritus sanctus nihil omnino rationis cum mundo habens, nos quoque abstrahat & auellat ab eo, ad superioraque; pertrahat: ipse autem mundus in suis terrenis sordibus iacet obuolutus? **PLANE** ita est Iulius, inquit, & hoc certe spiritu, quod inficiari nemo potest, altiores efficiuntur, quam ut in terrenis rebus aut animi & mentis lumen, aut spei nostrae fructum desigamus. **QVID IULI**, inquam, cum illas eodem spiritu adipisci scimus uirtutes, quibus comparatae illae, quae ex lege, & operibus legis sunt, usque adeo sordeant, necesse est, ut propemodum iustus in uitae partem, quam in uirtutis numerari posse uideantur, cum non ita suum cuique reddimus, ut nostrum teneamus, non ita sumus benefici aduersus amicos, ut inimicis malum minitemur, non sic fauemus, & suffragamur optatis ceterorum, ut dignitatem, & commoda, & fortunas nostras priores habeamus, sed diuino illo genere iustitiae per fidem **CHRISTI** ornati, atque repleti, quo proxime accedimus similitudine ad ipsum Deum, in iuuando, benignique faciendo pares omnes ducimus quibus cum quippiam agendum nobis, & communicandum sit, cum rem, operam, fidem, consilium, auctoritatemque nostram inimicis aequae, atque amicis paratam esse uolumus: cum omnia agimus salutis ceterorum causa, nihil omnino ad nos, sed ad Deum ipsum cuncta referimus: cum inter humanas curas & sollicitudines rerum innumerabilium, quas mundi aestus hominibus affert, nihil animo commouemur, sed in omni motu, tempestateque fortunae tanquam inter fluctus scopuli firmi, atque haerentes in spe Dei consistimus: cum sic nos gerimus, sic uituimus, sic proximos exemplo nostri erudimus, ut praeter nos feramus speciem non terrenorum hominum, sed mortalium quodam modo deorum. Ista ne tot, ac tanta contra usum consuetudinemque naturae Christianae mentis miracula, sic enim profecto appellanda illa sunt, absque manifesta spiritus sancti missione patrarì posse à nobis ac effici credendum est? quae maiorem mihi uim habere etiam uidentur, clariorque praebere documentum potentiae, & beneuolentiae summi Dei erga nos, necnon ueritatis fidei eius, quam profitemur, quam si mortuorum corpora ad uitam reuocamus. Siquidem longe potentius est, & maiore admiratione dignum, uniuersam hominis naturam peremptam iam inde de principio in patre nostro Adam, & tot annorum millibus in terram defossam ac consepultam excitare subito ad caelum, & ex corpore ream spirituales reddere, quam uita defunctos facere ut reuiuiscant. **EST SANE** inquit, Et uero ista mi frater mihi iam aperiunt aliquanto etiam euidentiore ex his esse nobis, quam fuerit ex igne, atque flamma Apostolis, spiritus sancti missione. Et si illi quidem omni ratione illum hauserunt, & nimirum, quam nos, multo abundantius: sed ille ignis tunc, & flammæ splendor illis datus est, ut quemadmodum qui aedificium aliquod instituunt, fundamentum ipsi operis explorant, & intuentur, quod deinde eorum freti fide, ac diligentia qui succedunt, confidant extructionis firmitatis: sic primae illi ecclesiae fundamenta operis cum iaciebantur, inspicienda data sunt, ut de quo principibus illis omnibus modis fuisset compertum, id postea nos pro non dubio acciperemus. **AT QVI IULI** de his potissimum uirtutibus & potentijs loquitur Paulus, cum Galatas dehortans à susceptione legis, in cuius fuerant ritus, & obseruantias à falsis apostolis inducit; Qui igitur, inquit, suppeditat uobis spiritum, & operatur uirtutes in uobis, ex operibus legis, an ex auscultatione fidei id facit? Dum enim manifestum, & commune indicium ponit uirtutes eas, quibus exornantur, qui auscultant fidei, de his profecto uirtutibus loqui est existimandus, quae hominem faciunt ipsum in semetipso, quam in ullis extraordinarijs operibus & factis admirabiliorem: quanquam, ut dixi, nihil tam extra ordinem sit, quam in corpore, carneque humana Deum habere ita coniunctum, ut in omnibus dictis, atque factis diuinae semper uirtutis imago ex nobis effulgeat, quas nimirum uirtutes, cum se ad fidem Christi Galatae contulissent, erant consecuti, ut continentes, ut probi, ut aequanimitate praediti, ut iniuriarum, damnorum, contumeliarumque tolerantiores, ut à mundi, & fortunae praemijs, honoribusque omnibus ob amorem Christi facile essent disuncti. Quarum quidem uirtutum ne umbram quidem, aut simulacrum aliquod expressius poterat

poterat lex in moribus cuiusque, animoque formare, ad quam tum quidem legem, cum se referrent Galatae, praeclearam illam **CHRISTI**, & fidei aedificationem delitebant, uimque diuinam iustitiae, quae homines in caelum rapit, & ab omni seruitute animos liberat, sub legem rursus & sub praeccepta legis subieciunt, ut fierent seipsum eo pacto inferiores. **ERGO** **IVRE** reprehensi ab Apostolo, & tanquam amicos castigati sunt, inquit. **QVARTVM** restat adhuc, inquam, quod est palmarium, quo spiritum iam sanctum in igne & flamma aspicias, largumque ex eo lumen ad hanc Pauli indicandam illustrandamque sententiam tuo arbitrato deriuas. De amore ipso loquor, quem erga Deum sic toto corde concipimus, ut exuberet largiter, & in omnes deinde proximos etiam redundet, nihilque esse nobis gratum, neque iucundum sinat, quod non sit Deus. Nec uero idcirco Deum ipsum amamus, quod speremus, atque expectemus ab eo terrae bona, liberos, sedes, domicilia, fortunas, & annuos agrorum fructus in pace, atque otio fruendos. Haec enim religio est Iudaeorum propria, ob eam causam colentium Deum, ut ipsis bene sit, & ipsorum liberis in his uitae rebus, quae ad incolumitatem, & commoda mortalis uitae spectant. Neque rursus amore in Deum ea gratia accendimur, ut cum hic ad uoluntatem nostram uixerimus, animoque & cupiditatibus uarijs fuerimus obsecuti, nec quicquam nisi terrenum, & carnale cogitauerimus, tum deum freti Dei misericordia, per quam peccatis nostris ad ignoscendum facilis est, ita coeli praemium ab eo expectemus, ut quicquid in hac uita nobis iucundum, & suauis habitum est, idem postea in caelo & in altera illa uita nobis representetur, hoc uno differens, quod tum futurum sit sempiternum. Ad hos enim sineis, & hanc huiuscemodi beatitudinem Maumethana tota lex intenta est, hoc deterior etiam, quam Iudaeorum, quod illa tamen Moysis lex à corporeis, & externis obseruantijs initium faciens, procedebat ad spiritualia; Haec cum in spiritualibus ipsis fidei **CHRISTI** auxilio positam se comperisset, ad carnem, & corpus retro reuoluta est. Verum, ut dicebam, nos non ob haec res Deum amamus, & colimus, quod in his, quae extra ipsum nosque sunt, indulgentiam ipsius experiamur, ac benignitatem: sed ipsum eummet, ipsum, inquam, per se diligimus, ipsum appetimus, ipsum uolumus, neque est in caelo, neque est in terra, neque in uoluptatibus, neque in magnis honoribus, neque in bonis alijs quicquam, cuius flagremus studio, praeterquam ipsius Dei. Hic amor in nobis, atque haec in cordibus nostris charitas ubi accensa fuerit, quis non intelligat conuerso more naturae molestae fore nobis, quae uulgo suaui ducuntur, & quae aspera ceteris, nobis pericundanda: ut quod Paulus hic ait in oppressionibus, omnibusque incommodis gauisurum simus, & de nostris damnis, calamitatibusque gloriaturi. **EARE QUIDEM**, inquit **IVLIVS**, quod tum maxime locum occasionemque habituri sumus approbandae domino Deo nostrae erga eum fidei, eximitaque uoluntatis. Et uere mi frater, mecum ipse, & cum animo meo reputans agnosco rem ita sese habere, ut tu dicis, ut cum ad hunc gradum fidei perducti fuerimus, qui amoris, & charitatis totus est, tum sentiamus in nobis non hominem habitare iam amplius, sed Deum, siquidem maiora etiam omnia tunc agimus, quam pro humanis uirtutibus. **QVID MIRVM IULI**, inquam, cum & dimidium nostri tum penitus extinctum sit, atque adeo multo maxima potius pars, quantum scilicet ex nobis mortale, & caducum ad terram conuersum est, & in eius loco subditum, quod est caeleste, & sempiternum; Etenim quod iracundum est in nobis, quod auarum, quod elatum, quod cotumax, quod insidiosum, quod uoluptati, molliciae, cupiditatique additum, tunc euanescat totum necesse est, quibus quidem ex partibus plurima ferme natura hominis conflata est, atque ex his constat. Illud autem modicum, & nobile, & è caelo originem ducens, quod plerumque oppressum, & redactum in angustum coarctatur, saepe undique & à cupiditatibus premitur, & catenatum pertrahitur illo in Deum amore excitatum, atque adiutum, uimque igneam è caelo nactum abruptis, aut liquefactis captiuitatis suae unculis, non in libertatem sese modo, sed in imperium etiam uindictae, imperium autem eiusmodi, quo & reliquas partes animi in eundem secum erga Deum affectum trahat, & ipsum terrenis rebus iam deinde tanquam ad se minime pertinentibus nulla animi parte moueatur. De quo amore, & charitatis dono Paulus ad Corinthios emulantes inter se maiora charissimae

ta, illudque præsertim linguarum excellere existimantes; Sectamini ne, inquit, meliora charismata: etiam præcellentem vobis viam ostendo, secemini charitatē, sine qua reliqua omnia dona spiritus sancti mortua sunt. **ASSENTIOR**, inquit, & certissimum habeo, cum ad hoc studium amoris aduersus Deum peruenimus, nihil esse, quod nobis a fortuna metuendum sit, nihil, quod ab insidijs hominum, aut uolentis formidandum, maximumque hoc esse indicium intelligo spiritus sancti intra nos tabernaculum sibi ad comorandum statuentis, cum arumnas, & labores, & res omnes asperas non modo sine ulla mœstitia, sed cum lætitia etiam ferimus, & cum uoluptate. Quemadmodum de Apostolis scriptum est, discessisse eos e conspectu concilij gaudentes, quoniam digni habiti essent, pro nomine **IESV** cõmumeliam perpeti. **IAM VERO IULI** spiritus iste, de quo iam dudum loquimur, tibi ne uideatur præstantior esse, & melior, quam is, qui nos assidue in terrenis curis retinet occupatos, an illi tu fortasse huic anteponis? **EGONE VT** anteponom, inquit, iam si ista esse sententia, quid me fieri possit amentius? **NEMPE ERGO** illum, inquit, qui nos ad cœlum & spem æternorum honorum semper uocat, digniorem, & potiorē, & diuiniorem esse spiritum arbitrare, quam eum, cuius hortatu & monitis spei nostræ in terris omnia subsidia ponimus? **NON** arbitror, inquit, sed intelligo certo, **ERGO** ueriores etiam, nisi tu sine ueritate præstare aliquid alicui, & dignius esse existimas. **MINIME**, inquit ille, puto, contraque habeo hoc potius constitutum, cum mendax, & falsum quicquid est, infirmum id semper, & ignobile, sordidumque sit, nullam sibi præstantiam, neque dignitatem esse, ubi non sit ueritas. Si ergo spiritus iste ex mundo non est, & est præstantior multo, quam ille mundanus, ac ueritatem omnem in se continet, cum aperit nobis fidei **CHRISTI** mysterium, mundumque pro Deo ut derelinquamus, hortatur, cum corporea, & terrena illa opera ad spiritualem nobis intelligentiam conuertit, cum diuinis uirtutibus nos exornat, cum amore in Deum totos rapit, nequaquam est pertimescendum profecto, nec uel minimum dubitandum, quod spes nostra nos fallat, quam reposuimus in bonitate, & gratia & clementia summi Dei, nos esse illum uidelicet in præmium fidei nostræ, & ipsius gloriam assecuturos, cum præsertim iste amor, qui in Deum nos inflammat, unus sit, atque idem cum Dei amore aduersus nos, in eodem enim spiritu sancto, qui & amor Dei est, & ipse Deus, in cordibus nostris inhabitante, & beneuolentia Dei erga nos ostenditur, & nostra inflammat erga ipsum Deum uoluntas; ita tamen ut nostrum hoc ipsum Deum quod amamus, ab ipso amore in nos Dei profectum sit. Ille enim nobis plurima nimirum, & maxima amoris sui indicia ostendit. Ille uirtutes nobis dedit, ille ueras intelligentias, ille animi robur ad perferenda aduersa; ille etiam quod nos sibi alienos, atque adeo hostes in gratiam secum reconciliaret, filium suum unigenum in mundum misit, qui demonstraret nobis ad immortalitatem iter, & beatam uitam ostenderet, non in mundi delictis, & prosperitatibus, sed in sola fide erga Deum positam esse, quibus de rebus uideamus, quid loquatur Apostolus,

ADHVC ENIM CHRISTVS cum essemus imbecilli, tempore opportuno pro impijs mortuus est. Vix enim pro iusto quisquam morietur. Nam pro bono forte quisquam audeat mori. Cõfirmat autem suum amorem in nos Deus, quod cum adhuc peccatores nos essemus, **CHRISTVS** pro nobis mortuus est: multo igitur magis iustificati nunc in sanguine ipsius seruabimur per ipsum ab ira. Si enim hostes cum essemus, reconciliati fuimus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati seruabimur, in uita ipsius: neque hoc solum, uerum etiam gloriam habebimus in Deo per dominum nostrum **IESVM** Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

REVERTITVR Paulus ad id, quod antè dixerat, quod nunc ex fide iustificati cum pacem habeamus erga Deum, sperare possumus æterna bona, atque ita sperare, ut certo illa expectemus, idque sic se habere ex amore in nobis Dei, & ex ipso spiritu sancto

sancto probauerat, nunc alijs argumentis ex **CHRISTO**, & **CHRISTI** morte, ipsorum Dei amoris erga nos idem ut comprobet, aggreditur, singulis penè uerbis ad duas multorum quaestiones explanans, & dubitata dissoluens. Erant enim qui se opponerent, rationem petentes, cur non antè **CHRISTVS** ad hominum genus redimendum uenisset. His respondet Apostolus, quia eramus imbecilli, neque tantum mysterium ferre adhuc poteramus, quadoquidem hominum genus tanquam homo unus primis temporibus ætatis suæ lacte, non firmo cibo nutrirī necesse habuit, ideoque fuit non **CHRISTVS** populo Israëlitico, sed lex lata, quæ quasi lactis in eo alendo gereret uices. At cur nunc uenit potissimum? quia tempus opportunum affuit. Unde ista huic temporis opportunitas: huic est quaestioni alijs in locis ab Apostolo responsum, quoniam hoc præcipue tempore omnibus omnino hominibus in foueam interitus propter peccata delapsis magis enituit Dei omnipotentis gloria, & præstantius erga nos beneficium. Quod si ideo ei datum nobis fuit, ut probiores, & iustiores, & Deo magis dediti redderemur, eo potissimum tempore deuit dari, quo & magis gratum nobis, & magis necessarium illud beneficium accideret. At quo pacto si hominum genus tunc maxime opertum, obrutumque peccatis extitit, potuit esse idoneum, & ualens ad capiendum mysterium Dei? Hoc enim præterea etiam uidetur posse opponi, cui nos quaestioni respondemus, quia tunc maxime sibi ipsum diffidens de tota spe salutis suæ, habuit necesse in Deo solo confidere, quæ est fidei, & mysterij propria iam uirtus, ipsaque Euangelij potentia, per quam unam salui esse possumus. Nunc ad declarationem, & ad Apostoli uerba ueniamus, quibus ipse exaggerat indicia beneuolentia Dei erga nos, quod pro impijs filium morti, ut liberaretur ipsi, tradidit, quibus si adhuc hostibus usque induluit, ut filium suum unicum mori pro eis uellet, quod eos secum redigeret in amicitiam, nunc amicis factis non modo perpetuam salutem, sed ne gloriam quidem suam est denegaturus. Atque hæc quidem in his uerbis est sententia, si pro impijs enim, si pro hostibus, si pro peccatoribus filium Deus in mortem dedit, multo nunc magis eodē erga nos amore inductus pro fidelibus iam, pro iustis, pro amicis, non id modo est daturus, ut ab ira tuti simus, hoc est, ab ea pœna, quam iratus Deus peccatis nostris potis est infligere, sed ut uitam etiam filij sui illam iam immortalem, & non terrenam, gloriamque suam consequamur, idque per eundem **D. N. I. C.** qui sicut nobis cum Deo reconciliationis fuit author, ita erit uita, & gloria impetrator. Nam quod interpositum est (**Vix enim pro iusto quisquam morietur**, nam pro bono quis forsitan audeat mori) sensum istum habet, ut charitatem **CHRISTI** magis expendamus, inquit, qui pro impijs, & pro hostibus in mortem se dedit, ex communibus eam hominum sensibus, & affectionibus aestimemus, inter quos qui pro iusto uolens mortem perferat, nullus ferè inueniatur, at pro bono fortasse quis eam audentius subeat. In quibus uerbis unum uini, iustus impio, bonus hosti redditur. Sed qui pro iusto animam inducat mori, nemo reperiatur: pro bono aliquis, ut pro filio pater, amicus pro amico, seruus pro domino, quod in hos, pro quibus morimur, ita amore & affectu cordis propensi sumus, ut bonum nostrum in illis sit. Pro iusto autem mori, in quo iudicium tantum nostrum sit, non amor præterea etiam, neque animi insignis affectio prorsus inauditum est. **CHRISTVS** ergo in quo neutrum extitit (nam & nobis antea nos impij, & ipsi hostes eramus) cum est mortuus pro nobis, nouam profectio quandam, & omni inauditam tempore uim amoris erga nos, in Deo patre suo & in semetipso ostendit. **TVM IULI** vs: Moueor, inquit, animo uehementer, cum ista ex te mi frater audio, quæ cum huius mihi maximi omnium doctoris magnitudinem mentis, admirabilemque scientiam, tum beneficium omnipotentis Dei, bonitatemque, & patientiam **IESV** Christi ante oculos ponunt, iamque præclare extare uideo, quod tu antè promiseras, si quis ista ipsa attentius inspexerit, diligentiusque Euangelij doctrinam fuerit contempletus, nequaquam eum ullo tempore de fide **CHRISTI** dubitaturum. Ita illustis, & perspicua uersatur mihi ob oculos fidei nostræ ueritas, multisque multarum quaestionum, & difficultatibus scrupulis per te mi frater, uel per eam potius, quæ tibi tributa est ab domino Deo facultatem liberatus sum, qui etiam non me illi quidem uel tantulum mouebant, ut ullis ecclesiarum decretis hæsitarem; in eo tamen erat molestus, quod eos scire, quibus

cum disputabam, cum hæc ipsa illi, & alia non pauca obijcerent, per quæ lumini, & ueritati fidei tenebræ offundî quasi uidebantur, non poteram, sicuti quidem cupiebam, ea refellere. Nunc aduersus illos, & contra omnes præterea calumiantium argutias egregie armis spiritualibus instructus, nullum certamen deinceps pro ueritate tuenda detrectaturus sum, nullius uim ingenij formidaturus. Illud tantum doleo, quod ad nos credentes iam peculiariter pertinet, ipsumque ad me imprimis, etenim qui in hac fide CHRISTI nati, qui tanti mysterij participes, & consilij effecti, tanto ueritatis lumine simulatque prodiuimus in uitam, per baptismi sacramentum illustrati fuimus, in eamque sortem diuino munere uocati, ut supra hominis naturam ad societatem, & similitudinem ipsius Dei adiungere nos queamus, quamnam ipsi Deo gratiam, aut quod pietatis studium referimus? non ne multo maxima nostrorum pars ferè nequam, nos uero qui doctiores, & acutiores reliquis uolumus esse, sanequam perraro in eam cogitationem deuenimus, ut statuamus nobis pie, & caste, & sobrie esse uiuendum, quod tamen consilium quasi uolucrem umbram celeriter à nobis sinisse auolare, & cum sana mente eiusmodi quippiam deieuerimus, non esse nobis ab Deo, & à spiritu ad carnem discedendum, repente euestigio alij facti in id ipsum nos cõijcimus, quod fugere meditabamur. Quid est hoc? quæ hæc uis? qui animi error? quæ mentium caligo? Cur amor erga Deum noster, quem certe non inficiamus in cordibus habere, cur beneficiorum ab eo acceptorum memoria, cur fides, cur spes, cur diuinum illud uitæ beatæ præmium, regnique cœlestis, ac sempiterni expectatio nos cõtinerere in officio non potest? Tantum ne ista ualet, quæ circum nos est inducta caro? Hæc terrenæ induitiæ tantum habent uirium, ut me sæpenumero omnem cum Deo rationem hæberè meditantem è cœlo ipsæ deducant, atque eiciant, cupientemque hæerere mentis, si deique complexu, in CHRISTO Iesu meo, proturbent inde tamen, diuellantque à beatæ cura, & ad inquinatas ac fordidas detrahant cogitationes: Hei quam uereor, ne ista ingenij, scientiæque facultas, quæ nobis idcirco à Deo donata est, ut ad eum facilius, amantiisque accedamus, recidat in contrarium, fraudique nobis potius sit, qui quod plus intelligimus, hoc & offendimus grauius, & magis iure plectimur. **NOLI ORO** te, inquam, mi frater humanæ nunc statum cõditionis deslere, qui sic facti sumus, ut ne queamus in hac uita ullo à nobis pacto carnis molestias excutere: quippe illæ enim nobis natura agnatæ sunt, diesque, & noctes uiuunt nobiscum, suosque eiusmodi habent motus, ut non solum rationi nostræ, sed ne Dei quidem uoluntati sint obtemperantes. Est enim nobis comparatum ab ipsa natura perpetuè aduersus nosmetipsos certamen, grauisque & laboriosa dimicatio, cum ut Paulus ait: Concupiscat caro aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, in qua assiduitate pugnandi aliquando carnem superare non mirum sit. Illam quidem Dei, & nostri prodicionem nefariam resurgere debemus, ut ne carni spiritum subijciamus uolentes, quo profectò nihil foret perfidiosius. Quod si mente, & uoluntate perpetuè cum Deo erimus coniuncti, quemadmodum retentis mœnibus etiam si hostis uolitet in suburbijis, spes tamen salutis adhuc firma est: sic nobis hærentibus in ipso Deo, uehementes, & subiti cupiditatum motus possunt interdum nos quidem affligere in terram, capere autem, abducereque in seruitutem non possunt. Ad eam enim ipsam Dei gratiam, è qua paulisper excidimus, dono illius misericordiæ cito restituimur. Itaque imagine similitudinis quadam, si tamen est fas ista sic proferre, & diuinis assimulare mortalia, CHRISTVS ipse quoque in arce patris sui, solioque omnipotentis Dei nihilominus permanens ad carnem accipiendam inter homines delapsus est, qui quod solum omnium hominum nullos unquam eius motus, nullas omnino carnis illecebras sensit repugnantes Deo, & rationi, fuit hoc diuinæ in eo naturæ, & sine patre generationis proprium, ad quam nos facultatem non possumus aspirare. Sed nunc mi frater quoniam ad uesperum iam inclinât dies, & ista ipsa de qua iandudum loquimur, ad curam sui nos inuitat caro, concedendum illi est, maiorque nobis fidei nostræ, qui illam alendam, tuendamque suscepimus, quam illius iniuriarum ratio habenda. Cras, & perendie, quando festi dies sunt, persequemur reliqua. Nunc deambulemus paulisper si placet, animumque ab hac feueritate disputandi relaxemus,

Liber

LIBER SECVNDVS

85

MAGNA nobis aggredientibus ad hanc rationem, exercitationemque de Deo, & de diuinis rebus scribendi, atque tractandi, proposita spes fuit, nos non ingenium modo, quod ab Deo accepimus, nec cognitionem artium optimarum, si quam eiusdem Dei beneficio obtinemus, ad eius ipsius, unde ista profectio sunt, honorem, & laudem gratuito animo conuersuros, sed cæteris etiam affectionibus animi, quæ multæ sæpe, & uariæ nos à rectis cõsilijs proturbant, modum ex ijs aliquem, & cum bona ratione concordiam esse reperiuros. Quæ spes, & cogitatio nostra non certe non fefellisset, si, ut mentem, & uoluntatem habere in potestate, sic etiam imperare facile cæteris animi partibus potuissimus. Nam cum ea, quæ sunt consilij & uoluntatis in nobis, ita iam pridem Deo per nos dicata sint, ut firmiter in eo hæreant, nec uideantur ulla unquam uide se diuulsura, illam alteram partem infidam, & turbulentam, quæ in affectionum uarijs permotionibus cõsistit, sic cum alijs sæpe, tum uero in hoc ipso munere, officioque scribendi, incertam, fragilemque experimur, ut nomen optimi, & charissimi fratris, quod nobis sumpseramus ad animi iucunditatem, per eam nobis conuersum sit ad dolorem. Labefactauit enim animum meum, & de constantiæ statu conuellit illius nobis adepti, ereptique memoria, quæ hoc etiam acrior remansit in nobis, quod graues nostri casus, & post mortem eius secuta tempora sæpenumero me cõmonuerunt, quantum mihi in illo opis, atque subsidij ad omnes fortunæ motus fuisset ablatum. Non enim profectò mediocre aliquid in eo, neque usitatum amissimus, sed cum summum illud ingenium, quod cuncti in eo, qui id nouerant, mirabantur, cæteri propter magnitudinem famæ, atque rei uix credibile esse arbitrabantur, ita in omni optima arte se excoluisset, ut non solum naturam, & consuetudinem reliquorum, sed nostra etiam, qui instabamus, atque hortabamur, studia superaret, tum summum inter nos amor, summa concordia, summa communicatio rerum, consiliorumque omnium, quæ semper fuit, hanc etiam nunc uim habet in nobis, ut nequeamus, non & incommodum nostrum tot in illo rebus iucundissimis orbat, & acerbam illius, ac immaturam mortem lugere: octauum enim annum, & uigesimalium uix attigerat, cum ex hac uita migrauit, cum si uelimus ea, quæ gessit, & quæ consecutus est, expendere, & numerare, non ille propè adhuc adolecens, sed iam senex fato fuisse functus uideatur. Nam ut Latinas, Græcæque literas à prima pueritia penitus hauserat, tum legendis, ac perdiscendis, utriusque linguæ optimis authoribus reliqua, quoad domi mansit, consumpsit ætatem. Post ad me conueniendum Romam profectus, cum cerneret genus illud uitæ, quod apud principes cum autoritate, & gratia in maximis rebus agendis, deliberandisque uersatur, egregiam quandam habere ad benemerendum de plurimis facultatem, idem ipse uita genus, atque eadem studia appetiuit. Fuit enim, si quisquam unquam, ad humanitatem, ad liberalitatem, ad beneficentiam & naturam, & uoluntate propensus. Sed ut ad res gerendas omnibus copijs, opibusque prudentiæ in omnem partem fieret paratior, ad eam sibi præcipue comparandam incubuit, quam in omni parte, & actione uitæ plurimum ualere sentiebat eloquentiam. Eam porrò, cum intelligeret sine philosophia expolitam planè, atque perfectam haberi non posse, admirabili quodam, & inaudito studiorum cursu, omnia Platonis scripta, Aristotele hisque perdidit. Non enim fuit illi ingenium ex eo genere, quod laudare tantummodo & probare, sed quod admirari, & ut superius hominis facultate, suspicere etiam solemus: memoria porrò tanta, ut quæcumque audierat, legerat, aspexerat, ea uel semel notata, atque animaduersa, in promptu postea proferre semper posset. Igitur translatus ad actiones, & negocia, id de se breui tempore præbuit specimen uirtutis, humanitatis, integritatis, prudentiæ, ut nulli iam maxime rei non cum ab ipso principe, tum à reli

L 3 quis

quis omnibus idoneus, & par esse iudicaretur. Sed nos hæc ipsa in eo intuentes tum quidem, & admirantes, etiam in tantis coniunctissimis fratribus, ad omnem uirtutem profectibus, gaudio efferebamur, spemque non dubiam eximitiam in eo dignitatis constitutam iam habebamus; tamen quod uim illam incredibilem ingenij in corpore præsertim tenui, & imbecillo, cuiusmodi illius corpus fuit, uix diuturnam fore sperare poteramus, erat quadam admixta cum illa lætitia nostra animi ambiguitas, & sollicitudo, quæ me miserum denique non fefellit. Atque ut omnia, quæ ante dixi, in fratre meo amantissimo, & mecum concordissimo, quandiu illis perfrui licitum fuit, uitam mihi iucundam, & lætam effecerunt; sic illo postea adempto, illa suauitate fraterna, illa spe, illis officijs, consuetudinibusque priuatis, acerbum habui penè omne tempus, quod securum est. Nec hoc ex Christiana ueritate, ac disciplina, peccatum enim meum prius ipse confiteor, neque in hoc fratri ipsi meo par esse possum; ille enim, quoad uixit, cætera ita egit, atque suscepit, ut ad Deum semper omnia referret; Ego, qui plane habeo cognitum tales animos, atque ita institutas in CHRISTI religionis mentes, qualis illa fratris mei profecto extitit, non sibi finem uitæ, sed immortalitatis initium in ipsa morte acquirere, moueor tamen, & frangor animo, neque in recordatione optimi fratris à gemitu, & lachrymis temperare possum. Quando enim sibi aliud tale inueniet solatium, iam senescens ætas mea? quando erit, qui mihi illum referat, in cuius item amore, & beneuolentia, sicut in illo faciebam, possim conuiescere? Quis mihi posthac illam curarum, cogitationumque cõmunionem, & societatem simili cum fide confessioneque præstabit? Atque ut hæc omnia aliquo Dei immortalis beneficio aliquando mihi contingant, illum illum animum excellentem, ac singularem, illam uim inauditam uirtutis, atque ingenij, quis mihi generi, nomini, familiaque nostræ restituet unquam? ò fallaces ferè semper spes nostras, inanescque, & fluxas cogitationes, quæ cum libi sæpe, magna proposuerunt, eaque certo cursu comprehendere iam, tenebreque uidentur, repente tanquam umbris illusæ, & irritæ, nihil se solidum secutas, sed tantum libi pœnitere reliquum esse agnoscunt, atque intelligunt, nec tamen ista omnia ut contemnant, adducuntur. Ego cum fratrem non amiserim meum, sed in eum locum præmiserim, in quo uno beate, & sempiternæ datur uiuere, est quiddam tamen, quod me angit, & urget, nec esse sedato animo finit, quod mihi fratrem ipsum meum desideratissimum, atque optimum, dies ac noctes offert, non ad lætitiã animi, quondam ut solebat, sed ad renouandum illius mortis dolorem. Quem aliquando omnem quæso abiciamus, & in te, ò bone IESU, omnia uitæ solatia potius constitutamur. Namque has curas, & sollicitudines rerum humanarum, si quis altius in eis se mergat, & fluctibus illis ferri se patiat, quis non intelligat, non ulli tutum ad portum, sed ad calamitates uitæ, & ad naufragia perducere? Vnus est portus capiendus nobis, atque tenendus, si esse uolumus salui, firma in Deo spes, & in obtemperando illius uoluntati dedita nostra uoluntas, quæ etiã si uehementiore aliquo animi motu perturbatur, & exterarum rerum impulsu concutitur; hære tamen in Deo parte sui potissimum semper debet, neque unquam ab eo se totam dimouere. Quod si humanæ naturæ imbecillitate, nostra sæpe consilia franguntur, quæ sunt sua sponte directã ad summum Deum, tuum est, bone IESU, præbere te ignoscentem prolapsionibus nostris. An tu cum nihil antea rei tecum nobis fuisset, cum alios quosdam etiam tunc deos, alios sineis, aliam uitam intueremur, in qua quidem ratione cæci, amētesque eramus, accessisti ultro ad nos, ueritatem indicasti, peccata condonasti, uitam beatã promissisti. Nunc cum uolumus, cum laboramus, cum admittimus, si non omnia prorsus impleuerimus, quæ abs te ad agendam diuiniorẽ uitam præcepta nobis sunt, idcirco non aderis nobis; neque audies uocatus; nec labentis manu sustinebis; sed corruere potius, & allidi pati: Hem IESU bone, suscipe nos, & qui pro inimicis mortem uolens subijisti, nos certe iam amicos à morte uindica. Ac ne diutius in hac cogitatione teneatur oratio nostra, cum de Dei bonitate, & clementia ad ignoscendũ dubium nemini sit, nosque his de rebus pluribus locis dicturi simus, redeamus ad ea, quæ nobis instituta sunt, ut mysteria fidei CHRISTI in ipso Paulo peruestigemus. Quorum si partem aliquam, bonorum ingeniorum dignam cognitione, Deo nobis inspirante

inspirante, primo libro aperuimus, alter hic qui sequitur, non inferiora continebit. Nam ut surreximus mane, ego & Iulius frater, partemque eam temporis diuinis rebus dedimus, quæ erat bono mori, & religioni debita, tum complexi manus inter nos, ducto lectorẽ nobiscum, ad eandem umbras perierimus, & in eadem, qua pridie fueramus, confedimus exhedra. TVM IULIVS: Non dici potest, mi frater, quam me tua hesternã disputatio delectauerit, eis de rebus habita, quæ tamen solæ, aut præcipue mentes bonas delectant. De Deo enim, & amore Dei erga nos, nostrorumque uicissim erga eum, qui audiunt, & intelligunt, nisi idem penitus ab omni recto sensu abhorrentes sint, iucundos quosdam motus interioris lætitiæ sentiant, necesse est, nequaquam comparandos cum uoluptatibus cæteris. Sed me cum alia multa affecerunt, noua mihi quidem, & antea inaudita, quæ abs te prolata sunt, tum illud admirabile, penitusque reconditum præpotentis Dei consilium, quo filium ille suum unicũ, in carne hominis misit, ad perhibendum testimonium ueritati, ita me cepit, ut nunc iam non credere, nec persuasus esse, sed planè tenere, & scire mihi uidear, CHRISTVM esse unum, ex quo nobis sit uita, neque aliud nomen esse sub cœlo, per quod credentes, salui fieri possimus. Proinde ego hac nocte mecum cuncta ista diutius uolutans, & non pauca aduocans cogitationibus meis scripturæ loca, præsertimque ex Ioanne: Ille enim altius profectus in ipsa diuinitatis consilia se immergit, illam ueritatem spiritus, & natos ex mundo, aut ex Deo homines, & quorum non carnis, neque uiri uoluntas, sed Deus pater est; tum alia per multa, quæ in eius Euangelio, tanquam semina ueræ & uitæ, & sapientiæ dispersa sunt, sic percepim omnia probe, & enucleatè, hoc per te introitu mihi patefacto, ut quæ antea mihi erant perobscura, nunc lucere ea meridie clarius, & ante oculos posita esse uideatur. Quod idem in Paulo mihi usu uenturum confido, magno enim lumine semel introducto patere omneis recessus, & angulos quamlibet occultorum locorum necesse est. Sed tu, mi frater, intelligentiam huius mysterij, num ex commentatione multa, nocturnisque uigilijs, ac lucubrationibus, an alia quapiam ratione tibi comparasti? nam mihi quidem, si dari licet, quod sentio, quod cum bona uenia tua dixerim, hoc mihi hominis ingenio multo uidetur maius. AN VERERIS, inquam, ne mihi molestus sis, meumque offendas animum, si hæc, quæ loquimur de Deo, & de consilijs Dei, à meo tibi ingenio, non uideantur profecta? Non sumus, opinor, tam insolentes. Nouimus enim uires, & facultates nostras. Sed cum commisimus nos Deo, toto corde, & peccatore, ubi quid de talibus agendum, aut differendum est, tum quod menti nostræ ab eo illucescit, sic arripimus, tanquam id anteponendum longe sit ijs, quæ diutissime à nobis quæsitæ, & inuestigatæ sunt. Quod ut magis credas, & mirere, Deum ipsum testamur, cui uni dediti sumus, nunquam ante hunc diem in quo de his agere cepimus, mihi huius arcani mysterij, non modo plenam notionem, sed ne uestigium quidem, ad indagandum ullum in mentem uenisse, quod nunc repente mihi totum apparuit, ut facile Dei donum id intelligatur, nec tam mea causa ab eo mihi tributum, quam & tua primum mi frater, qui ista maxime expetis, & eorum deinde omnium, qui ad Deum propius adiungere se uolentes, ea, quæ mundi sunt, spernere, & repudiare sint parati. Nam qui in mundo curas, & cogitationes suas defigunt, ad hæc lumina celestis sapientiæ prorsus sunt coniuuantes, tamque illa sibi habent tenebricosa, & obscura, ut nos ea lucere, & clarissima esse intelligimus. Quorum infelix sanè, & miseranda est conditio, hoc quidem etiam magis, quod isti ipsi admodum sibi sapere, nimiumque esse docti, & callidi uidentur: qui nobis etiam illudere soliti sunt, quod persuasum habeamus, ea nobis præoptanda esse, quæ ad manum non sunt, quorum autem est præsens, & parata possessio, ea posthabenda esse constituamus, etenim mens illis est hoc cœno, sordibusque terrenis conquinata, & obruta; ut erigere sese ad intuemdam spiritus uim nullo modo possit, nec in illo altero regno, quod à sensibus absconditum, puris tantum, & rite institutis mentibus manifestum est, partem aliquam sibi, aut locum designare. Qui si, ut fidei, & CHRISTI causam nunc omitamur, uirili saltem animo, & consilio forent præditi, sine ulla nimirum dubitatione statuerent plus esse in his ponendum, quæ sempiterna promittuntur, quam illis tribuendum

buendum, quæ certo noscitur esse interitura. Quid est enim dementius, quam ijs con-
fidere quenquam, & gloriarî, tanquam suis, quæ sua esse non possunt: atque illa con-
temnere, quæ si eius fieri possent, propria illi, & perpetua semper essent: Cum uero, si
fidei **C H R I S T I** uim, & diuinæ naturæ bonitatem attentius inspicimus, neq; ina-
nis spes nostra, nec Dei fallax promissio esse possit, quis erit tam auersus à uero, qui
fidem nostram, inanem, infirmamq; credulitatem, ac non stabilem, singularemq; sapien-
tiam, illam autem rationem, quæ mundum magis sequitur, cognitionem certam, po-
tius quam leuem in opinando temeritatē esse constituat? **T V M I V L I V S**: Ver-
rissima sunt hæc, mi frater, inquit. Nanque & ego fidei uim tacitus mecum contem-
plans, plus etiam sapientia in ea, quam credulitatis, uideor agnoscere, quanquam in-
est quidem utrunq; sed istud magis, nam & confidere Deo, magis quam mundo, ue-
rioris sapientia est, & sempiterna appetere, potius quam mortalia, animi multo præ-
stantioris. At enim ista à sensibus remota sunt. Quid tum? non ne & in istis curis, &
cupiditatibus, quæ mundi sunt, sæpe ea, quæ possidentur, & tenentur à nobis, spe plus
habendi, uel in honore, uel in pecunia erogamus, atque effundimus? certumq; quod
est abijcimus, ut quod incertum, consecremur: in quo crebro solet cupidus homines
fortuna ipsa refellere. Atque hoc illis eo incommodius accidit, quod infinitis prius
sumptibus, laboribusq; iactati, etiam si assequantur id, quod concupierunt, in quo spe-
rarant tandem se quieturos, in eo ipso maxime inducti, atq; decepti, omnium curarum
stimulis, & sollicitudinibus anguntur. Nostra autem fides, hoc est, **I E S V** Christi, ea
nobis sola optanda, sperandaq; proponit, quorum non in adeptione solum beatitudi-
do, & immortalitas, sed etiam in ipsa spe, atque expectatione iucunda uita consistit.
Non enim pollicetur nobis quicquam exiguum, aut mediocre, neque quod cum alia
re, si comparatur, ex ipsa contentione tenue, aut aspernabile queat uideri, sed ipsum
omnium rerum caput, naturæ totius principem, fontem lætitiæ, ueritatis, immortalita-
tis, propria nobis possessione promittit, atque offert, cuius tam præcellsi muneris
magnitudinem, si uere uolumus pendere, atque aestimare, omnis ex mundanis uolu-
ptatibus delectatio, omnis amplitudo imperij, atque honoris, cœnum nobis, & for-
des præ illo uideatur necesse est. Etenim omnes Deum, etiam inuiti, aut ignorantes
appetimus, summumq; in eo bonum nostrum, si non cogitato, & explicito mētis con-
silio, at tacita naturæ cupiditate constituimus. In Deo enim omnes conditi, & facti su-
mus, in illo & uiuimus, & mouemur, quantumq; ad illum contendimus appropin-
quare, ad eumq; nos adiungimus, tanta nobis nostrimet & eius, quo uere sumus, sem-
per fit accessio, quæ usque ad diuinitatis consortium nos pertrahit, deosq; esse facit,
ut omni mortalitatis fragilitate, morteq; calcata, in sempiternis gaudijs, honoribusq;
uiuamus. Hoc unum prorsus, si incomparabile donum est, si digna Deo uox hæc, &
tanti præmij in eo fidentibus facta repromissio, uox, & oratio Dei ista ipsa **C H R I S T I**
S T V S est, quo locutus est nobiscum Deus, quomodo optime, & commodissime lo-
qui potuit, **C H R I S T I** Iesu uidelicet exemplo, uita, sermonibus, per eum ipsum nos
admonens, ut à mundi cultu, amoreq; diuulsi, omnes in se uno amores nostros pone-
remus. Atq; hæc uera, & unica in Deum fides est, quam sequitur diuina imitatio
iustitiæ, cui quidem iustitiæ similis & par uita coniuncta est particeps & ipsa diuini-
tatis, atque eiusdem cum ea sempiternæ beatitudinis consors, ad quam per unum
C H R I S T V M est aditus. Ipse enim est illud ipsum mysterium, quod est abnegare
mundum, & in uno Deo spem ponere, quemadmodum ipse in Ioanne attestatur, quæ
discipulos commendat Patri: Ego dedi eis, inquit, sermonem tuum. Dedisti planè
I E S V bone, quippe, qui temetipsum nobis, & salutem nostram tradidisti. Et mundus
eos odio habuit. Quid ita uero odio habuit? quia non sunt, inquit, de mundo. Iam
enim deseruerunt, iam repudiauerunt mundum, & idcirco odio sunt apud illum, quem
ipsi contempserunt. At cur de mundo non sunt? non ne & in mundo, & de mundo
erant nati? erant enim uero, sed ut me consequerentur, à mundo sunt diuulsi, atq; ab-
fracti. Quia & ego, inquit, non sum de mundo, de mundo non sunt, sicut & ego non
sum de mundo. Quid autem quæso hoc tantum est, non esse de mundo? & esse in hoc
similem tuis, quia aliter, inquit, uere sancti esse non possunt, Sanctifica eos Pater in ue-
ritate,

ritate, quæ est ista ueritas? Sermo tuus, inquit, ueritas est. Quid iste sermo, quid, in-
quam, est? ut abnegetur mundus, & solus ex petatur Deus, quandoquidem utriusque
simul dediti esse non possumus. Iste sermo si in seipso spectetur, & in naturæ suæ uerita-
te pendatur, Deus ipse est, qui in **C H R I S T O** fuit cum homine cōiunctus, si in nos-
tris, uera est iustitia, & sanctitas, & uita in nos per Christum **I E S V M** ab eodem Deo
infusa, atque traducta, in quo fidei **C H R I S T I** diuinum planè mysterium cernitur.
Atque hic idem sermo, primò ut ex ore Dei egressus, & prolatus esset, ab Deo in mun-
dum fuit missus, qui fuit **C H R I S T V S**. Deinde per nos à **C H R I S T O** in eundem
mundum propagatur, ut prædicātes omnibus diuinam ueritatem, & tanquam palmi-
tes in uite fructu uberem ferentes, quam plurimos in unum quasi corpus coagmenta-
mus, quod uno capite **C H R I S T O**, pluribus distinctum membris huius totum ser-
monis ueritate, tanquam diuinitatis spiritu animetur, ac regatur. Sed ego nimium lon-
ge progredior, teq; ab insituta interpretatione impedio, sed ignosce mi frater: ego
enim nocturnas meas cogitationes ardore animi quodam modo incitatus, quin
exponerem tibi, continere sane me non potui. **F E C I S T I** planè bene, mi chariss-
ime frater, qui hesternis disputationibus nostris, extremam manum imposuisti, remq;
ita expolisti, ut sic demum fore perspicuum arbitrer omnibus nosse ista uolentibus, fidem
in Deum illam, quæ ex Deo sola fit, & quæ una hominibus ueram tradat iustitiam, com-
itemq; iustitiæ adiugat immortalitatem, nisi in **C H R I S T O** & per **C H R I S T V M**
nequaquam haberi posse. Quapropter hoc insigni & primario fidei mysterio, Deo no-
bis referate, iam indicato atq; monstrato, ad reliqua in ipso Paulo examinanda acceda-
mus. Quod ut ordine instituto melius fiat, lege tu in codice quod scriptum est.

Propter hoc, sicut per unum hominem peccatum in mundum intrauit,
& per peccatum mors, & sic in omnes homines mors comueuit, in quo,
omnes peccauerunt, usque enim ad legem peccatum erat in mundo: peccatum
autem non imputatur, cum non est lex. Verum regnauit mors ab Adam
usq; ad Moysen etiam in eos, qui non peccassent, in similitudinem præua-
ricationis Adam, qui est forma futuri.

C V M S V P R A dixisset Apostolus, de quo heri satis fuit disputatum, nos in
C H R I S T I morte, & sanguine Deo patri fuisse reconciliatos, & quod, si ille hoc pro
nobis, cum adhuc essemus inimici, egerat tamen, & perpellus fuerat, ut filium in mor-
tem pater pro nobis traderet, filius mortem eam ipsam libente animo susciperet: mul-
to nunc magis amicis iam factis uitam illam, quam ipse recuperasset à mortuis exci-
tatus, immortalemq; iam possideret, **C H R I S T V M** nobis daturum esse, & commu-
nicaturum, ne Iudæus possit mirari, & forsitan hæsitare, quid nobis cū **C H R I S T I**
morte, & resurrectione sit, aut quo illa pacto pertineant ad nos: Eodem, inquit, quo pec-
catum, & mors Adæ in nos, hoc est, in omne hominum genus fusa est, & propagata,
Sicut enim in peccato Adæ proprio, & uoluntario, illiusq; morte, nos nulla nostra pe-
culiari culpa, similitudine tantum illius præuarcationis, comprehensi sumus, ut &
peccatores simus pariter, & moriamur: sic in **C H R I S T I** morte, & resurrectione nos
nulla nostra propria uirtute, & iusti coram Deo effecti sumus, & uitam nouæ huius
iustitiæ comitem accepimus, purgati enim à peccatis, atque illis mortui in similitudi-
ne mortis **C H R I S T I**, & in similitudine eiusdem exurrectionis ad iustitiam res-
tituti, uitam eandem iure, quam ipse habet, consequimur. Quemadmodum enim in
Adam, qui typus fuit, & forma humane speciei totius, quæ ex eo erat oritura, impres-
sio peccati & mortis iniusta eodem exemplo perualit in nos, & in totum posterum
genus permanuit, ut quod ab illo, iudicio & uoluntate patratū fuit, id nobis postea,
quatenus ex illo progeniti sumus etiam nil tale cogitantibus, naturale sit factum,
quod à principio, & capite generis nostri dissimiles esse non possumus: sic in **C H R I S T O**,
qui typus fuit consequentium eum hominum, mors pro aliorum peccatis sus-
cepta, uitaq; mox recepta, & peccatum interemit in his omnibus, qui e Deo geniti
sunt,

funt, hoc est, spiritali generatione procreati, & iustitiam eisdem, uitamque insinuauit. Ac sicut propter Adam, non nostram nos, sed illius mortem morimur, hanc communem uidelicet, quæ in nobis naturæ est, in illo fuit culpa, ex qua deinde culpa extitit, & facta est moriendi natura: sic propter CHRISTVM à mortuis excitatum non nostram uiuimus, sed CHRISTI ipsius uitam, illam iustitiæ scilicet, quod propria illa uita CHRISTI, facta est fidelibus cunctis communis. Mortuus enim nobis est CHRISTVS, ut nos illi uiuamus. Ita enim ad Corinthios: Si unus pro omnibus mortuus fuit, ergo omnes fuere mortui. Et pro omnibus mortuus fuit, ut qui uiuunt, non amplius sibi ipsi uiuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & surrexit. In CHRISTO autem mors, ut non peccatum ipsius proprium, sed nostrum secuta est, ita ista uita recta, atque sancta nobis per eum tradita, non propriæ nostræ, sed diuinæ in nobis per fidem iustitiæ est comes. Quod alibi Paulus inquit, sic inquit, Omnia ducio esse quasi quilibet, dum CHRISTVM lucrifaciam, & reperiar in eo, non habens meam iustitiam ex lege, sed eam, quæ per fidem est CHRISTI quæ ex Deo est, iustitiam super fide. Exemplum itaque & uis ex forma mortis, & resurrectionis IESV Christi, si similitudine eadem in nos transmissa est, sicuti peccatum, & mors per similitudinem præuariationis Adæ in nos fuit deriuata. Sed sermo Apostoli mancus esse existimatur in hoc loco ab ijs, qui parum attendunt hoc exemplum Adæ non ideo præmitti, ut deinde sequatur in CHRISTO, quasi par pari facta relatio (nam id Paulus, aut ne quaquam post, aut longo interuallo facit) sed sequi proxime dicta, & cum illis comparari. Sic enim CHRISTVS sanguine, & morte sua Deo nos reconciliauit, & per reconciliationem uitam etiam suam nobis dilargitus est, quemadmodum Adam peccato suo ab Deo nos distinxit, & per peccatum mortis effecti participes. Itaque illa duo uerba, propter hoc, superioribus uerbis magis adnectenda sunt, ut ita legatur: Sed etiam gloriantes in Deo per IESVM Christum dominum nostrum, per quem reconciliationem accepimus, propter hoc, id est, quia pro nobis & suscepit mortem, & exurrexit, ut non solum quis Deo nos reconciliauerit, sed qua etiam ratione, & quo pacto id egerit, à Paulo sit expositum, & ut exemplo id confirmet: Quemadmodum, inquit, per unum hominem peccatum, hoc est, simultas, & dissensio cum Deo, & per peccatum mors in hominum genus est transfusa. Sed tu fortasse Iuli, & de peccato, ut nostri appellant, originali, & de eius mortisque propagatione in posteritatem aliquid hoc loco audire uis. IMMOMO, inquit, & id quoque præterea, quomodo illam in patre primo generis nostri labem reparauerit CHRISTVS, cum nihilo post eum minus quam antea, & moriamur, & à peccando nequeamus esse immunes. FACIENDVM est, inquam, ut tu uis mi frater, & quoniam horum uerborum in Paulo difficilis est explanatio, cum auxilium ex Deo postulandum nobis est, tum tota res altius aliquanto repetenda. ID QUIDEM nobis etiam commodius fuerit, inquit, etenim quid aliud omnino querimus, quam intelligere? BENE SANE: Verum uideamus, quid aiatur scriptura, quæ Deum formasse hominem asserit è terra, gleba accepta, & inspirasse in eum flatum uitæ, hortumque mox constituisse in Eden ad Orientem, in quo hominem locauerit, quem finxisset, eduxisset quoque è terra in illo horto arborem omnem aspectu pulchram, gustatu iucundam. Porro horti in medio duas uel imprimis nobiles produxisse arbores: Arborem uitæ, cuius pomorum esus à senectute, morteque defenderet; & arborem cognitionis boni & mali. Cum ergo posuisset hominem Deus in hoc ipso horto, ut coleret eum & custodiret, ita illi omnia fruenda in eo, possidendaque permisit, ut solum interdiceret arborem nocendi boni, & mali: De cæteris inquitens pomis, & uerbis cunctarum arborum uestro arbitrato comedetis, ex arbore notionis boni, & mali, fructum nullum edendi causa attingetis, qua enim die cuncti comederitis, morte moriemini. Hoc Dei præceptum quorsum accipiendum sit, difficilis est consideratio. Nam nec inuidisse homini Deus tam præclaræ cognitionem, ut illa boni, malique est, uillo modo est existimandus: & quomodo ex illa cognitione mors sequatur, item est admirandum. Sed nos contentionibus omissis, breuiter quod sentimus, exponere conabimur. Est igitur bonum duplex: Vnum est summum illud, & primum, quod Deus est, cui nullum omnino malum est contrarium, siquidem

siquidem ei, quod summe est, nihil è regione omnino est, quod aduersum respondeat. Alterum est bonum, cui contrarium opponitur, ex aduerso malum. In primo illo bono, ut omnis mali ex parte, uita tantummodo est. In hoc altero autem bono, quod nunquam solum, neque syncerum, sed, ut sunt humana, mixtum cum contrario malo semper est, & uita, & mors similiter est coniuncta. Cum ergo prohibebat hominem Deus, ab esu illius pomi, in quo boni, & mali cognitio insita erat, consulebat illius salutem, mori enim eum non lebat, uerum ita attemperabat uoluntatem suam, ut hominem tamē, quem liberum fecerat, præcepti necessitate nollet alligare. Boni itaque illius malique cognitio ut uitaretur, demonstrata homini est à Deo, ut ne in mali homo, & mortis plagas cōstringeretur, cui beatorum multo fructus ueri eius boni noscendi & possidendi propositus esset, cuius gustum, & suauitatem nulla ex contrario malo amaritudo in uita, nullus mortis timor posset præterire. In quo bono nimirum, qui Deus summus est, si se homo gesserit, & collocare constituisset, inuolantæ malis uitam, eamque immortalem fuerat adepturus. Quoniam autem dimisso principe bono, alterum id genus boni potius esse confectus, quod malum in se admixtum contineret, non mirum est, si in ea uita, quam magis appetiuit, mortem etiam contraxit, quæ uita illi necessario inerat adiuncta. Sed sermo Paulus rursus & dubitatio: si enim huiusce boni, malique cognitio, effectrix est mortalitatis, qui potest illa esse in Deo: cum tamen Deus in scriptura sic loquatur, Ecce Adam factus est tanquam unus è nobis, noscens bonum, & malum, quem Dei sermonem, qui per irontiam esse prolatus uoluit, hi mihi non solum Dei maiestati, sed etiam scripturæ sanctæ grauitati, summæque authoritati detrahere uidentur. Non enim certe, ironice id protulit, quod secutum est, ut prouideretur, ne de ligno uitæ ederet, & uiueret in æternum, quo Dei decreto Adam præceptus è paradiso exturbatus est. Nos autem dicamus huiusmodi boni, & mali diuersam in Deo ac nobis esse cognitionem. Deus enim à principio, & tanquam à causa ad cognoscendum illud decurrit, totaque mentis, & intelligentiæ in Deo est cognitio: nos uero à sensu, ab usu, à contactu, ab experiundo, discernendoque ad eandem nixi intelligentiam ascendimus. Porro autem non in eo, quod intelligitur, sed in eo, quod sentitur bonum, hoc & malum mortis causam asserit. Itaque ab ipso Deo non interdicitur oculis hominis, qui & ipsi uim suam cognoscendi habent, quamquam non principem illam, neque præcipuam, quæ est mentis & rationis propria: sed palato prohibetur, & gustatu fuit. Id enim iam erat bonum, malumque in nos ipsos accersere, atque insinuare si pomum comederetur. Hoc igitur bonum, quod prohibebat homini Deus in pomi esu, mortemque poenam præuarianti proponebat, mundus iste est, & mundana hæc uita, quæ fallis illecta, induciturque uoluptatibus ueram adulterantibus specie boni, ubi à uero & summo bono nos abstraxerit, in mœstias, & sollicitudines nos mergit, & in ipsam comitem mœroris denique rapit mortem, quod totum nobis accidit, quia mundi amatores effecti ab ipso Dei summi amore nos disunximus. Hoc bonum secutus Adam, qui primo à Deo, tanquam in confinio utrorumque bonorum constitutus, & simplicis illius, atque summi, & huius cum malo, & cum calamitate mixti, ut utrum uellet, sibi deligeret: ubi se ad Euam, hoc est ad carnem suam, & ad mundanum bonum inflexit, dimisso diuino, hancque naturæ suæ insitam conditionem esse uoluit, ut mundi amator esset homo, & peccatum ipse commisit, mortemque contraxit, & nos ex se progenitos in eandem mortis, atque peccati induxit labem. Est enim in nobis etiam relictantibus, & inuitis ingeneratus profecto iste mundi amor, & dulcedo quadam mortalitatis uita, à Deo nos distrahens, & boni illius fructum nobis diripiens, quod non summum modo, uerum etiam solum bonum est. Atque hoc est peccatum originis mi frater, quod in natura nostra tantum labis induxit, quod si attentius considerare uelimus, quomodo & susceptum à primo patre Adam, & in nos natura transfusum sit, mortemque acciuerit in humano genere, facile id possumus intelligentia percipere. ab hoc enim imbro, & deo infenso mundi in nobis amore cum cōtumacia illa nascitur, quæ nos Dei imperio, & uoluntati facit repugnantes, tum cupiditatum etiam in nobis, & amencium appetitionum, morborumque animi, & perturbationum omnium turba exoritur, quæ tanquam rebellis familia, dominam suam oppugnat rationem, nullamque ei partem temporis neque diurni, neque nocturni puram, & uacuum à molestia relinquit, quod quidem homini iure

euenit, quando ordine turbato si nos Dei imperio minus audientes sumus, nec animum ipsi nostrum in potestate habere debeamus. Natura igitur nobis iam agnatum est, quod in parente nostro fuit uoluntarium, ut & amemus mundum, & idcirco moriamur, præclaraque hæc hereditas mortis, atque peccati ab illo parente nobis tradita est, quam necessarii sequitur à summo bono alienatio, ut quia Deum non toto corde diligimus, omnes filij iræ in natura producatur, repulsi ab oris regionibusque celestibus, & terræ dånatis partibus potius addicti. Carnis enim & concupiscentiæ sectam, imperiumque sequentes, quæ ad terram nos, & ad terrena bona deripit, spemque in illis omnem, & fructum uitæ constituentes, dominum nobis mundum possidendo Deo facimus, & adoptamus. Ob quod uideamus, quid dicat scriptura factum fuisse Adæ: Et emisit eum, inquit, Dominus ex paradiso uoluptatis ad colendam terram, ex qua fuerat sumptus, & eiecit Adam, & collocauit eum in regione paradisi deliciarum. Vides ne mi frater totius humanae uitæ formam, antequam Christus uenisset ad nos, in his scripturæ uerbis expressam esse? ex quibus intelligimus peccatum in nobis, quod hausimus ex Adam, atque accepimus, hoc ipsum esse, quod ad propiora hæc nobis, & præsentiora terræ bona delabentes, dominum mundum sequimur, Deum uerum relinquimus; Deus porro ipse zelotes est, neque patitur deos alios præferri sibi, & anteponi. Ita enim inquit ad Israhel: Non curuabis te ante sculptile, neque id coles, quia ego dominus Deus tuus, dominus zelotes uisitans iniquitatem patrum in filios. Atqui sanè qui mundum colunt, non sese curuant dumtaxat ante illum, sed totos se in illum prosternunt, atque abijciunt, ut nullius sculptilis cultus, quam hic mundi amor, & seruitus animi, quæ terrens bonis sumus adstricti, Deo inferior atque inimicior esse possit. **A T T E N D O, I N Q U I T,** & simul intelligere iam incipio, quid attulerit nobis Christus, & quemadmodum is commune damnatum humani generis aduentu suo correxerit, qui certe auocauit nos à mundo, & ad Deum uerum conuertit, docuitque nos illo admirabili, uereque diuino, uitæ suæ cursu, ut rationes uitæ nostras non in hoc mundo, neque in fluxis illius, & fugacibus bonis, sed in Deo & sempiterno bono omnes poneremus. Quam etiam deliberationem uitæ agendam in baptismo profitemur. Verum mi frater scire ex te optarim, priusquam ad ulteriora gradiamur, quæ fuerit futura in Adam immortalitas, si peccatum ille non admisisset, & quo pacto in nobis mors ex peccato sit producta. **C U M F E C I S S E T,** inquam, hominem primum Deum, sic illum compactum esse uoluit ex mente, & corpore, hoc est, ex immortalis, & ex mortali parte, ut pars tamen inferior superiori fuerit adhæsura, si in ipso fonte uitæ Deo mens primo ipsa hæere uoluisset: aspectus enim ipse ad Deum, mentisque conuersio prorsus illi subiecta, & dedita nequaquam ullam in partem sese commouens, spiritum inde illum uitæ a se due excipiebat, à quo primo facta fuerat in animam uiuentem, cumque ipsa spiritum deinde in omne corpus rectis ordinibus transmittit, quod totum è rationis Deo inhaerentis arbitrio dependens, nullis ipsum suis agitationibus turbatum, neque cum mente discors eodem illo Dei flatu implebatur, seseque cum mente, & cum Deo uno nexu continebat, ut aditum nullum sibi mors, neque ianuam ad conuellendum illam consensionem posset inuenire: post uero mente, & ratione, per gustatum uetitæ arboris à Deo diuisa, & in transuersas detorta partes, cum obstructis aut declinatis meatibus illis, qui recti antea, & inter se congruentes spiritum Dei, & uitam in totum hominem influebant, mens primum ipsa, quanquam suapte natura immortalis, meliorem tamen in se diuinæ gratiæ, quam naturæ suæ uitam amisisset, corpus quoque, quod sua sponte fragile, & pronum in terram esset, neque amplius medio intersepto cursu, uitam è Deo haurire, ut antea posset, morti concedere necesse habuit, quandoquidem nec stare ipsum ualeret per se, neque ipsius diutius in uita sustinendi ullam amplius haberet ratio potestatem. Ita omnibus in homine partibus dissipatis, atque conuulsis, secumque, & cum Deo discordibus effectis patefacta morti uia est, omnesque sub illius potestatem postea successerunt. Ac duarum quidem arborum illarum, quas in paradisi medio à Deo productas legimus, altera fructus suos iam extulit cognitionem boni, malique uidelicet, quæ est à nobis carè admodum, atque infelicitè misera primum totius uitæ, deinde ad extremum ipsa morte comparata; alterius uero poma arboris nullum

nullum certe non ad finem à Deo producta sunt, quæ sunt uitæ effectiua, & immortalitatis. Nihil enim frustra, nonque ad certos fines unquam agit Deus. Sed quoniam ita cecidit, ut secutum prius, & ita antecedens primi parentis uitio hominum auersio à summo Deo, & ad mundum, terramque conuersio arborem illam mortis & prauaricationis anteferet, altera arbor, quæ sit immortalitatis nobis restituitur, filio ipsius Dei, qui nos erat à mundo ad Deum reuocaturus, futuroque illi seculo, in quo non amplius carnales sed spirituales uicuri sumus, fuit profectio referuata, cuius uim, & admirabilem potestatem crux **C H R I S T I** gloriosa in semetipsam suscepit. Ea enim uitæ uera arbos est, propagine culturæ celestis illinc huc traducta, quæ filium Dei in se panem uitæ & immortalitatis sublatum ante mundo exhibuit, quæ exportata fuit è Hierusalem eius ipsius humeris, quem ipsa latura erat, quod planum fieret cunctis ista animaduentibus redemptionem humani generis non in una Iudæorum natione conclusam, sed cuncto orbi terrarum à Deo communicatam, & expolitam esse, quam crucem cum esset illa teterit in unum ante omnibus, turpissimumque supplicium, idcirco **C H R I S T V S** suscepit, ut suum diuinum mysterium penitus completeret, quo mundi infima omnia, asperaque elegit, ut alta illius expetitaque prosterneret, ne ad cœlum Deumque ascendere nitentibus ea forent impedimento, cunctosque commonesceret & doceret non amplectendis mundi suauitatibus, & præmijs, sed uno Deo amando atque expetendo ad honorem nos immortalitatis, & ad uera uitæ bona peruenire oportere. Verum ut redeamus ad conditionem humanæ uitæ, quam nobis primi parentis nostri culpa constituit: electo, atque exturbato ex pacato illo loco in exteriorem terram homine, proposuit illi Deus labores, & sudores, uitamque ut ageret difficilem, ac ærumnosam, mortisque demum cederet, naturæ lege sanxit, igitur ille miser gratia Dei pristina, arctaque amicitia spoliatus, atque orbatus, secum ipse semper discors, agitatuseque metu assiduo mortis, & uitam trahens difficilem, atque duram, mox in ipsa quoque morte angelorum fere illorum præda efficebatur, qui grauiore errato, asperiore contumacia in ipsis suæ creationis primordijs Deo rebelles esse insituisse, cum Deum subijit misericordia, & cogitatio eiusmodi (liceat enim nobis, qui inter homines loquimur, & loquendo tempora producimus, de illis diuinis sine mora, & tempore consilijs humano modo loqui) in illa, inquam, æterna & incommutabili mente sic misericordia locuta est. Hoccine est Deus opus tuum illud illud tuum, quod ut dignitate cæteris præcelleret, manibus ipse tuis supremum effecisti? quod ad imaginem tuam confinxit: quod inferiori mundo, & animantibus reliquis tanto cum honore præfectum uoluisti, quod te cogitabas hæc cœli spatia, & has mentium sedes beatarum, frequentiores etiam, ornatioresque reddidit, & in eorum loco, qui sceleris suo inexplorabili cecidissent, incolas cœli homines te facturum? in quibus animum immortalem cum mortali corpore coniunxeras, non ut deterior pars meliorem obrueret, sed ut deteriori melior de sua nobilitate impertiret, quæ nunc conuersa ratio, & tota commutata est. lacet princeps corporeæ naturæ homo à tua facie repulsi in umbra mortis, squallens, fordensque, tantum iam natus ad merces, atque ad ærumnas, ne finem quidem miseriarum in ipsa sibi morte reperiens, qui hoc dignior & nobilior uideatur fuisse factus, ut calamitosius deinde, turpiusque concideret. Læsit ille te, uiolauit, offendit, fateor, sed tamen semetipsum grauius, nec cuiquam, quam sibi inimicior fuit, ut certe immensam tuam bonitatem illius hæc culpa non debeat superare. Quod si ego è tua mente non penitus ex cidi, si pristinus mihi apud te manet locus, si meæ tibi semper acceptæ, & nunquam ingratae acciderunt preces, miserere o pater æternè operis tui, & reduc illud in gratiam tuam, tuumque primum uerius & potentius sit consilium, quam hominis error, qui ea, quæ tu illi ad salutem attribueras, conuertit sibi ad perniciem. Quod si te hæc ratio & miser, atque afflicti hominis non moueat misericordia, etiam ne impium illud genus perditurum angelorum, quod tibi è regione infestum semper & aduersariū est, hac tam opulenta præda, & triumpho deicisti, ac capti generis nobilissimi es donaturus? Hac oratione commotus Deus iam peccati, & iniuriæ immemor, respexit ad sese, & ad bonitatem suam, sapientiaque sibi sua in consilio adhibita, damnatum, quod primi hominis culpa cuncto generi humano

fuerat illatum, reparare constituit. **I V R E** ille quidem mi frater, Iulius inquit: quippe qui non ex misericordia minor sit, quam ex infinita uirtute, & potestate sua. **S E D** ad huiusmodi reparationem, inquam, multa fuerunt opus. Nam cum semel à Deo, quod statutum est, nunquā postea possit, debeat ue rescindi, non alterius potuit sapientiae esse, quam diuinæ, ita dirigere cursus rerum, ordinemque actionum, ut in resituendo, & in reuocando ea, quæ conuulsa, collapsaque procumbebat, nullus fieret tumultus, nulla confusio, nulla conflictatio earum rerum, quæ simul stare, conuenireque non possent: sed Dei consilium solutum, & liquidum, non impeditum, neque anceps ad fines suos pertenderet. Itaque cum duplicem homo mortem contraxisset, & illam corporis comitem, iam naturæ humanæ decretam, atque adiunctam, & duriores atque infeliciores alteram, quæ à coniunctione & gratia summi Dei errore uoluntario idem homo cecidisset, ei in utroque opitulanti constituit Deus, ut & mentem hominis ad amorē sui, studiumque retraheret, & corpus indueret, ac uestiret immortalitate. Sed hoc posterius, in quo nullæ nostræ partes sunt, totumque est Dei potestas & deliberatio, sic est à Deo institutum, atque ordinatum, ut optime, ac congruentissime institui potuit. Est enim corporum immortalitas in id tempus reiecta, quo lege expleta omnibus moriendi, quam semel legem latam rescindere non fuit fas, omnibus quoque una noua ad uitam confurgendi facultas concederetur, uel excitarentur potius omnes ad immortalitatem, non ex sua uoluntate, sed ex uocatione diuina, qui si ut mortē appetissent singuli, statim in uitam restituti fuissent, clamor, & concursatio, & strepitus abeunantium multorum, aliorumque redeuntium: tum autem moeror in his, qui adhuc uiuerent, in illis, qui iam reuixissent exultatio, & ob futuram deinde impunitatem maior ad explendum oblatas cupiditates alacritas, Deique tuta contemptio, omnia in orbe terrarum confusione, & discordia, & insolitis moribus perturbassent. Itaque sancte ac seuerè, summoque diuinæ sapientiae consilio in unum, atque id extremum potuit. Est enim cunctorum excitatio ad immortalitatem est reseruata. In altera uero parte ut ad amorem Dei homo reduceretur, mundumque præ eo contemere ut persuaderetur, quoniam in ea non solius Dei partes sunt, sed ad illius uirtutem, & potestatem necessaria etiam est nostræ uoluntatis consensio, quæ ab ipso nobis Deo libera est attributa, multo plus negotij ad prouidendum, & laboris fuit. Nō enim solum suasionibus, & monitis in eam uoluntatem homo adducendus fuit, ut repudiato domino mūdo, totum se Deo dederet, atque dicaret, sed & exemplis instrueretur, & terroribus adigendus, & premijs, atque honoribus fuit inuitandus, quod quidem postremum in libera natura, atque ingenua plus habere uirium, & momenti debuit. Itaque huc potissimum incubuit diuina sapientia, cumque cunctorum præmiorum, quæ sensus moueant, præcipua uideatur esse immortalitas, quæ sit cum beata uita semper coherens, atque coniuncta, huius maxime spe atque expectatione consequenda, fulciri hominem, & corroborari oportuit, ne illecebris mundi delinquitus, & captus, quæ languorē, & effeminationem semper afferunt, ab illa intentione animi deficeret, quæ esset conuersa, & directā ad unum Deum. Igitur de principio Deus cum ipse per se à mundi initio usque ad Moysen aliquot sibi homines delegisset, quos sponte sua, ut ceteros ad cupiditatem mundi prolabētes, in sui tamen studio, & amore retineret, lege post per Moysen promulgata & lata, prophetas per interualla temporum misit, qui salutaris fungentes legatione ad hominum genus perferrent hanc Dei erga ipsos plenam clementiæ, & benignitatis uoluntatem: qui tamen cum homines & ipsi essent, sæpeque in his offenderēt, à quibus alios, ut cauerent, admonebant, nec uerbi diuini uim, quam mortalis infirmitas non sustinebat, pleno documento hominibus enuntiarent, filius est Dei ad nos postremo missus, cuius facta uerbis cum potiora etiam essent, cū nulla præcepti uis tam absoluta esse possit, ut eam non ille uita æquaret, atque expleret, facile est intellectum non eum nuntium duntaxat præcepti, uerbisque paterni, sed uerbū ipsummet, & præceptum patris fuisse. Qua de re satis à nobis heri fuit dictum. Verum is in mūdo apud nos constitutus, & ad eam rem natus, atque factus: primum ut inter Deum & homines conciliator esset: amicitiamque Dei per suam obedientiam nobis acquireret, quā Adam & sibi & nobis, mūdo & carni magis quam Deo obediendo, amiserat. Deinde quo

quo fructum huius conciliationis caperemus, ut illa nos doctrina cœlesti erudiret, mundi bona, malaque in neutram partem nobis æstimanda: sed tantum in Deo spes ponendas esse, non solum ipse monendo, agendoque id nos docuit, uerum etiam exemplo certo, atque præclaro in semetipso nobis ostendit, quanta eam uitam, quam nobis agendam proponebat, apud Deum præmia, atque ornamenta sequerentur. Surrexit itaque in nouam uitam, & corpore immortaliam, atque impatiibili effecto, in cœlū palam ascendit, regnumque sempiternum apud patrem est adeptus, aditu eodē nobis patefacto, ut si sequi illius uestigia uelimus, ad eandem & regni, & immortalitatis gloriā ualeamus prouehi. **D I G N U M** hoc mi frater, Iulius inquit, illa diuina bonitate consiliū, plenaque sapientia, & humanitatis deliberatio. Et quidem fuit æquum, ut primum cōsiliū Dei, quo ille erat ab initio hominem, ut is in perpetuum potius uiueret, fabricatus, cum de his, quæ esse possunt, quod melius est semper uelit Deus, æquū inquam fuit, ut pristinum illud Dei consilium, errori, & peccato hominis præcelleret, hominibus ipsi per clementiam, & benignitatem id redderet, quo sua ille culpa fuerat priuatus. **A T Q U I** IN QUA M Iulii, si oportuit **C H R I S T U M** Dei filium, hoc ita facere, ut exurrectionem corporum futuram, ipse à mortuis primus exurgens in semetipso cæteris ostēderet, eundē utique necesse fuit prius etiā mori. **A D M O D U M** inquit. **Q U I D**, non ne hoc oportuit fieri reuera, non in imagine, & simulacro, quādoquidem nequaquam est diuinæ ueritatis, præstigijs uti, neque uelle quenquam in errorē inducere? **O P O R T U I T** **P L A N E**. **N U N C** adhuc animū huc quæso, & rationem meam cōsidera. Electus est, qui suscitationem corporis hominibus in suo corpore ostenderet, eosque illa spe, & expectatione tanti præmij ad Dominū Deum cōuerteret, qui si ipse fuit suscitandus, mori etiam antequam suscitaretur debuit, & quidem ante mortem uitam aliquam degere. Nunc tu totum cursum hunc uitæ, mortis, susrectionisque **I E S U** Christi ita ne expendis, & æstimas, ut in eo tantū spectata sit exurrectionis, mors uero ipsa Christi & uita appendices duntaxat fuerint, nec aliquid ipse per se utilitatis & comodi humano generi ad cognoscendū Deum, colendumque attulerint? **Q U I S** hoc impius sic fateatur, inquit: cum uita, & mors Christi tanto excellentiorem, quam corporis exurrectione nobis ostenderit uitam, quāto beatius est fide, ac pietate hæere in summo Deo, quā in ipso corpore immortalē uiuere. Namque & hanc corporeæ uitæ perpetuitatē, si ab Deo auersa, alienaque sit, miserrimā dicere nō sum dubitaturus. **R E C T E** **T U** quidem mi frater, inquam, etenim hac profectō magnitudine, & infinitate sapientiæ est Deus, ut cū quid agit, & constituit, non extrema tantum consilio suorum, sed & principia, & media diuinis uelit referta esse mysterijs. Sed iam cōparemus, quid ad reparandum Adæ detrimentū retulerit nobis Christus. Hoc enim opinor primo abs te fuisse quæsitū. Primū dico, quod præstantissimā omnium uitā nobis retulit eam mentis, animæque uidelicet, quā solam uerā dicere non dubitamus, cū sumus in gratia, & amicitia cū Deo, quæ tota nobis per Adam fuerat amissa. Deinde quod immortalitatem corporum restituit, quanquam hanc quidē distulit in suum tempus optimis rationibus adductus. Sed eā certe in se ipse iam patefecit, planaque ostendit nobis nō defuturam. Verū quæ illis duntaxat, qui cū pietate, & fide ad Deum se cōtulerint, iucūda, atque optabilis, cæteris misera, atque ærumnosa esset aduentura. Nam quod solet quærī utrū **C H R I S T I** fides nobis originale peccatū abstulerit, abstulit nimirū ex ea parte, quatenus dissidebamus cū Deo, Deumque nobis alium & dominū mundum cōstituebamus, quod erat tamē in nobis omnium malorum maximum. Carnis quidē repugnantiam, & dissidium cupiditatis cū ratione, menteque reliquit, non ut ea nos obrueret, in terramque deprimeret, quod ante aduentū **C H R I S T I** usu ueniebat, sed ut uim in nobis uirtutis, tolerantiaque acueret, præmijque nostrum corā Deo, & laudē ex uictoria nobis redderet insigniore. Verū his iam enodatis, ut ego arbitror, & ad clariorem intelligentiā adductis, redeundū nobis est ad **A p o s t o l i** uerba, nisi tu fortē aliud mauis. **H O C I P S U M**, inquit, nam mihi abs te de omnibus satis est factū. **C U M** **A P O S T O L U S**, inquam, ex morte, & exurrectione Iesu Christi conciliationem ad nos cum Deo, & salutem, ac uitam diceret esse transmissam, ac nequis in modo, ac ratione dicti dubitaret, subiecisset statim exemplū Adæ, qui

qui & ipse potuisset se peccatum & mortem in posteros transfundere, in hoc ipso Adæ errato aliquantum immoratur, ut melius demonstrata communi calamitate generis nostri, quantum Deo per CHRISTVM gratia debeamus, liquidius etiam intelligamus. Quemadmodum, inquit, per unum hominem peccatum in mundum ingressum est, & per peccatum mors, & sic in omnes homines mors peruasit, in quo omnes peccauerunt, in uno illo homine uidelicet. In Adam enim generis capite omnes peccauerunt, cum peccauit ille, propriumque & uoluntarium peccatum suum nobis comune & naturale reliquit. Quod & alibi Paulus: Quemadmodum in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita in Christo omnes uiuificabuntur. Quod si in uno illo generis parente omnes peccauerunt, similes illi deinceps nati, atque producti, peccati autem naturæ semper natura mortis apposita est, sicut in Adam peccare omnes, ita & in Adam omnes moriuntur; eadem enim ratione, qua similes illi in peccato sumus producti, similes etiam in morte obeunda sumus. Vtque enim ad legem, inquit, peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputatur, cum non esset lex. At quamam ista lex? nec dubitandum diutius est, quin de Moyse lege sentiat, licet à doctissimis aliter sit interpretatum. Nam si de lege naturæ intelligat, quoniam modo quaeso exprobrat illa hominibus peccatum, & poenam peccati irrogat, quæ uno ordine omnes ad poenam, & ad mortem uocat tam innocentes, quam noxios? Deinde quando ista naturæ lex non fuit, quam antè, in mundo cum esset nihilominus peccatum, post aduentum eius primo cepit exprobrari, cum antea non exprobraretur: In pueris aiunt, quibus antequam lex rationis adueniat, peccata uitio non attribuuntur. Ergo in mundo Apostolus in pueris uoluit intelligi quod nequaquam consonat. Nos uero potius intelligamus, & ante, & post Moyse legem peccatum quidem fuisse in mundo, uerum ante legem incognitum fuisse, ideoque nec exprobratum uera illa exprobratione scilicet, qua id peccatum est, in quo intelligitur Dei esse offensio, qui peccati intellectus per legem primum est cognitus. Ideoque Apostolus: Per legem, inquit, est cognitio peccati. At enim fuit diu ante ab Deo & Cain, & Sodome, & in diluuii omnibus exprobratum peccatum; sed nos de hominum iudicio, & existimatione loquimur. Nam si uelimus Deum comprehendere, cum sit per legem cognitio peccati, sine lege Deus uel Moyse, uel naturæ notionem peccati nullam habuisset; non exprobrabatur igitur peccatum cuiquam ante legem, quia nec sub uera peccati ratione cognoscebatur, neque tamen ita anguste hoc interpretandum est, ut nemo unquam ante legem aut suam, aut alterius peccatum intellexerit, potuerit enim id multi cognoscere, ex illis præcipue antiquioribus, qui propius ab origine, & creatione diuina cum abessent, eiusdem monitis Dei & legis uim, & peccati nosse potuerunt; sed quod in maxima multo parte, neque hominum modo uerum etiam temporum, usu uenerat ut peccatum ignoraretur, id pro communi sumpsit Apostolus, qui etiam caute admodum locutus est, cum dixit, non imputatur; non autem dixit, quod nemo illud imputat. Quod si occurratur ante Moyse legem etiam alias aliarum extitisse gentium leges, quæ peccata hominibus exprobrarent, eaque plecterent, iam dictum est solum id esse peccatum, in quo sit offensio omnipotentis Dei, quod ante Moyse legem ignoratum mundo fuit, in quo quidem genere uno peccati sic intelligendo & hic, & ubique insisit Apostolus. Ante legem ergo quod erat in mundo nihilominus peccatum, post legem demum cepit obiectari: namque & ante legem ab Adam usque ad Moysem mors regnauit, quod uideretur eo sensu dictum, quasi ex stipendio peccati, quod est mors, ostendere uelit peccatum in primo illo homine ab omnibus hominibus admissum unam & patratum fuisse, quippe cum omnibus item mors obeunda sit, ut ab illo fuit obita, in quo firmissimum sibi esse lege aduocat argumentum. Etenim si lex, inquit, quæ est ab Deo omnia intelligente tradita, peccata quadam hominibus describit, eaque suscipi interdicit, & uetat, quam si contra ueniat, peccatumque admittatur, mors est, non obtemperati poena proposita, tanquam semper peccatum necessario mors sequatur; eadem profecto ratio, sed cõuertit ordine, si mors omnibus etiam ante legem illata semper est, pro aliquo utique peccato ab eodem summo Deo, qui & legem & in lege mortem peccatis poenam proposuit, illis fuit præstituta, sed non omnes peccatis proprijs certa à se susceptis uoluntate offenderunt

derunt, qualia postea multa suscipi posse indicauit lex, & tamen omnes mortui sunt; ergo in uno homine, & parente primo ab omnibus communitè hominibus fuit offensum. Hoc argumentum quantam uim habeat subtiliter inuentibus facile poterit apparere. Conclufum enim certè est, omnes in uno homine homines peccauisse, etiam qui peculiare crimen in se non admisissent. Regnauit ergo mors ab Adam usque ad Moysem, quod idem est, ac libero suo iure est per bacchata, neminem sibi eximium, cui parceret, ducens, ne ex eo quidem numero, qui ipsi ex sese peccatum non perpetrassent. At cur his saltem non pepercit? quia, inquit, si non proprium illorum, at originis peccatum, quod similitudine præuaricationis Adam trãstulerant in sese, in illis est persecuta. Forma enim totius generis humani in Adam primo extitit, ut quod in illo contigit, quantum ad peccatum spectat, quantumque ad mortem, idem deinceps trãseat in omnes. Ipse enim Adam forma futuri est, ut quod in illo factum est, in alijs fiat. Vt & ad Philippenses: Imitatores mei estote, & considerate sic ambulantes, ut habetis formam nos, hoc est, ut quemadmodum ego me gero, item uos geratis. Sed quid? non ne & post Moysem mors regnauit? regnauit utique. Verum illud Apostolo imprimis est propositum, ut uno parentis primi peccato omnes omnino cõcidisse ostendat, idque ex una omnium morte nitatur cõprobare, quæ etiam ante Moysem commune peccatum humani generis ulta fuerit, ut quasi regnare sit, suo iure, libere, ac suo arbitratu usam illam fuisse, quæ postea sub lege cum quempiam legis uiolatorem perimebat, non tam suo iure in eo utebatur, quam ex prescripto agebat, hoc est ex imperio, & potestate legis, ut regnare ante legem esset libero suo iudicio, & non interpellato iuris sui cursu generale peccatum in hominibus punire; post legem uero, ministrare iam legi, & seruilitatem quandam in obtemperando illi suscipere, atque contrahere. Nam si in hoc quoque loco studeamus id asserere, morti dominantiam in animas simul hominum & in corpora legem primum Moyse obuiam esse, illiusque tyrannidem uocandis hominibus ad honorem, & cultum summi Dei, & ipsi in bonis moribus instituendis repressisse, dicimus & ante legem uocatos à Deo in amorem, & cognitionem sui fuisse multos, legesque, non tam sublata post peccata, quam aucta potius, multiplicataque fuisse, quod & mox Paulus, & in alijs sæpe locis repetit, atque confirmat.

SED NON ut delictum, sic & donum. Si enim unius delicto multi occiderunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia unius hominis IESV CHRISTI, in multos abundauit: & non sicut per unum qui peccauit, donum. Iudicium enim ex uno in condemnationem; Donum autem ex multis delictis in iustificationem.

ABSOLUTA priore comparatione, qua ostenderat exemplo Adæ aduersus Iudæos obtrecentes CHRISTO reconciliationem cum Deo, & uitam per unum IESVM Christum in omnes homines transmissam esse, sicut per Adam peccatum & mors in omnes fuerat transfusa: Nunc utriusque factum inter se & Adæ, & CHRISTI comparare aggreditur, utrum fuerit eorum ualidius, & fortius. In qua quidem contentione, gratia, offensione reperietur potentior, non numero quidem eorum, qui seruandi sunt, præ his, qui periire, sunt uel perituri. Non enim id nunc intendit Apostolus, nec libertatem suam cuiquam admittit, eligendi utram uelit sectam, siue interire ex præuaricatione Adæ cõstituat, siue seruari ex obedientia CHRISTI. Non enim numerus eorum hic, qui aut beneficio, aut damnatione comprehenduntur, inter se conferunt, sed uis, & potestas peccati atque gratiæ in comparationem est adducta. Primoque ex utriusque authore & capite, delicti ac gratiæ sit contentio; deinde ex duplicibus & gratiæ, & delicti effectibus. Ac primum: Si, inquit, unius delicto reliqui mortui sunt, hoc est, quod ipse appellat multi, ipsa multitudo uidelicet, multo magis gratia Dei, & donum, in gratia unius hominis IESV CHRISTI in multos abundauit. In his enim uerbis uis & peccati, & gratiæ, ex nobilitate, & potentia eorum, qui utriusque authores sunt, in contentionem adducitur. Peccati enim author est homo, gratiæ, & doni Deus. Si peccatum igitur ex unius peccato tantum ad mortem potuit, donum, & gratia ex

N Deo

Deo multo plus ualebit. Ad quid autē sit ualitura, paulo post exponet, ut nimirum regnetur in uita. Porro quantum inter Deum, & hominem interest, tantum interest inter peccati uim, & uim gratiæ. Quod autem ait: Gratia Dei & donum in gratia unius hominis IESV Christi in multos abundauit, sic est intelligendum, quod primus homo IESVS Christus hanc in se Dei gratiam, & hoc donum accepit, & in seipso omnibus, sicut Adam primus peccatum in se concepit, & in seipso omnibus. Sicut enim Adam naturā in se hominis ad carnis, & mundi amorem posthabito Deo conuertit, & in eo omnibus Adæ filijs carnalibus illa ad mundum conuersio est facta; ita homo IESVS Christus mortem carnis peccati in semetipso concipiens, eandem in omnes Dei filios spirituales immisit. At cur non spirituales homines eodem modo filij CHRISTI, sicut Adæ carnales? Nempe ob eam rem, quod caput, & fons peccati, atq; carnis est homo. Ideoq; in carne filij Adæ sumus, gratiæ autem, & spiritus non est homo pater, sed Deus. Primus itaq; Adam homo peccare per sese ipse potuit, sicuti peccauit, & ideo est contaminati generis pater: surgere autem ad gratiam per sese homo non potuit, idcircoq; illam gratiā, & iustitiam, & uitam hausit ex Deo homo CHRISTVS Iesus, & ex eodem Deo in CHRISTO nos hausimus, qui per spiritum, & obedientiam, & fructum gratiæ Dei filij effecti sumus. Atq; hac comparatione inter authores peccati, & gratiæ facta, ad comparandos effectus utriusque peccati, gratiæq; procedit. Ac non sicut per unum, qui peccauit, donum quod, Concessus enim est horum uerborum sensus, perinde est, ut si diceret, Ac non sicut peccatum, ita donum, quorum utrunq; per unum inuectum est. At quamobrem non sic? Quoniam, inquit, iudicium quidem ex uno in condemnationem, donum autem ex multis delictis in iustificationem. Hoc est, inquit, interuallum, hæc distantia inter peccatum Adæ, & inter donum ac beneficium summi Dei: quod si ex unius iudicatione peccati omnes damnati sunt, tantumq; potuit peccatū unum, ut ualuerit cunctis ad damnationem, quantum uim illius beneficii esse oportuit, quod non ex illo uno peccato humani generis communi duntaxat, sed ex plurimis peccatis peculiaribus etiam peccatis nos restituerit in iustitiam.

SI ENIM unius delicto mors regnauit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, & doni iustitiæ qui ceperint in uita regnabunt per unum IESVM Christum. Igitur sicut per unum delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unum iuste factum in omnes homines in iustificationem uita. Quemadmodum enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sumus multi, sic & per obedientiam unius iusti constituentur multi.

IN EADEM insitit contentione Paulus apostolus delicti, atq; doni, & quod modo contulit uim, & facultatem illorum inter se, ex authoribus primum, ac deinde in seipsis & effectibus eorum comparans, atq; inquiring, quod si unum tantum potuit peccatum, ut omnes condemnaret, quantum plus potuit donum, quod ex plurimis peccatis ad iustitiam reuocaret? Nunc effectū alterum utriusq; adducit in comparationem, quod si à delicto regnum mortis per unum inductum est, multo magis per unum IESVM Christum abundantiam gratiæ, & donum iustitiæ qui acceperint, regnabunt in uita, hoc est, si tanta est inter peccati authorem, authoremq; gratiæ differentia, quod unus illorū homo est, alter Deus, si tantum inter uim quoq; & peccati & gratiæ interest, quod uno ex peccato inducta est cōdemnatio, gratia nō unum modo peccatum, uerum innumerabilia peccata sustulit, cū fructus peccati sit mors, gratiæ uita, tantum etiam interuallum inter hanc mortem, hancq; uitam esse necesse est, quantum inter illa priora interfuit, ut quātum Deus homini, gratia peccato, tantum etiam uita hæc quæ ex gratia Dei per iustitiam in nos fluxit, illi morti præponderet, quæ est ex peccato unius hominis inuectā, atq; hac effectuum utriusq; contentione facta, deinde in sequentibus uerbis modum exponit, quo per Adam læsi fuimus, & quo per CHRISTVM seruati, quā dicit, quod per unius inobedientiam

pecca

peccatores effecti sumus, & per unius obedientiam iusti. Verum quo pacto ex unius inobedientia nos peccauerimus, dictum iam est, nempe eo quod Adam à consideratione, & respectu Dei ad mundum, & carnem potius conuersus, in eoq; nō obediens Deo, eundem mundi amorē, & propterea in Deum inobedientiam transmisit ad nos, à quo mundi amore CHRISTVS sua cruce, & morte ad Deum nos reuocans subiectos ipsi Deo, & in obedientia deditos omnes, qui simul mundo cum eo mori uoluerunt, effectit.

Lex autem interuenit, ut multiplicaretur delictum, ubi autem multiplicatum est peccatum, superabundauit gratia, ut quemadmodum regnauit peccatum in morte, sic & gratia regnet per iustitiam in uitam æternam per IESVM Christum.

QUOD paulo antē posuerat in comparando, maiorem multo potētiam fuisse gratiæ, quæ nos ex peccatis plurimis ad iustitiam, uitamq; reduxerit, quam peccati, quod unum, & per unum nos damnationi subiecerit, nunc id demonstrat, quomodo ex peccatis plurimis in nobis collectis & coaceruatis uim maiorem suam ostenderit gratia. Quoniam, inquit, ut grauius etiam, & copiosius peccaremus lex interueniens effectit. Ad peccatum enim originis & naturæ, quod est in amore mundi, & propter eam causam in imperio & dominatu carnis ac cupiditatis implicitū esse, accessit lex, quæ hoc in nobis effectit, ut cum nihilominus carni, & cupiditatibus seruieremus, tum contumaciam quoque & contemptum Dei præceptorumq; eius non seruanda lege suscipere remus, ex quo pondus maius additum est peccato. Itemq; illud ex lege nacti sumus, quod multa, quæ suapte natura peccata non sunt, illius interdictione aut præcepto, iubentis illa fieri, aut uetantis peccata inueniuntur, si non ex præscripto legis fuerint obseruata. Lex igitur accessit, ut multiplex redderetur delictum, ut inquit, ergo idcirco ne data lex, ut frequenter etiam magis, & maiorem uim nancisceretur peccatum: nequaquam illa quidem ob eam rationem, & causam data est, sed ut peccatū potius cognosceretur. Per legem enim cognitio peccati. Quid autē facit ista cognitio? Hoc nimirum ut cognitio nostra imbecillitate ad auxilium gratiæ Dei confugiamus, nostramq; nullius momenti iustitiam ducentes, illam ab Deo iplo iustitiam expetamus, quæ in CHRISTI fide, & mortis illius dono nobis est ostentata. Proinde etiā si dicamus ideo legem fuisse datam, ut multiplicaretur delictum, non absurde sentiamus, dum ne in hoc tamen finis insistamus. Non enim finis, & extremum legis est, ut grauius peccetur, sed ut admissis & cognitis grauioribus peccatis, ad quæ propulsanda uirtus nostra est impotens, fiducia in Deo nostra, & in ipsius gratia ac benignitate tota constituatur. Quo uno modo maxime, lex ad fidem CHRISTI fuit præparatio, ideoq; Iudæis potissimum diuino egregio beneficio data, ut genus ab Deo iam inde in patre isto Abraam electum, & e quo oriturus erat CHRISTVS, illorum ex lege peccatorum multiplicatione admonitum, & princeps recognosceret se, & sibi ipsi dissidens ad Deum iam humilitate, non legis opere se adiungeret. Superabundauit igitur gratia, ubi multiplicatum est peccatum apud Iudæos uidelicet, in quo & ipsa gratia potentiam suam apertius indicauit, & gratiam illam nobis impertientis Dei amplior atq; illustrior facta est gloria. Superabundauit autem, ut quemadmodum peccatum in mortem nostram regnauerat, id est, per mortem oppressos nos tenuerat, ipsa ita nunc Dei gratia in nobis regnet per iustitiam, per quam ubi iustos nos effecerit, ab illa iustitiæ uita, in uitam æternam, & beatam, intronistat, auctore IESV Christo domino nostro, qui fuit nobis Adam iustitiæ, & uitæ immortalis: sicut alter ille prior fuerat mortis.

Quid igitur dicemus? manebimus in peccato, ut gratia multiplicata sit? absit. Qui mortui sumus peccato, quomodo amplius uiuemus in eo? An ignoratis quod quotquot baptizati sumus in CHRISTVM Iesum, in mortem eius baptizati sumus?

N 2 ECCE

ECCB uis baptismi & mysterium fidei nostræ, statusq; eorum qui fidem CHRISTIANE amplectuntur, de quo nunc loquitur Apostolus, paulopost de statu eorū, qui uiuēt in lege, etiam locuturus. Cum enim CHRISTVS morte sua carnē in se perimeret, quæ in eo caro non fuit peccati, sed similitudinem carnis peccati in se peritit; ipse enim se pro nobis fecit peccatum, ut in carne nostra peccatum perimeret. Nos qui carnem peccati uere amicti sumus, qui ex Adam illam infectam, & contaminatā traximus, morimur in morte CHRISTI cum baptismum accipimus, in eorū profitemur nos Sathana, & pompis eius renuntiatū atq; abiectis. Deo soli credere, & confidere paratos. Sathanam enim & pompas eius, id est, mundanas omnes spes cupiditatesq; rejicere, idem est ac carne peccati se exuere. sed CHRISTVS in similitudine quidem peccatum quod nullum habebat, in seipso extinxit, carnem in ueritate, quæ tamen caro quoquo modo in homine interempta est, secū ipsa perimit, & interficit peccatum. Nos similitudinem in morte carnis usurpamus, in ueritate peccatū in nobis interimitus, tamen si res, tempusq; ferat, & defensio, aut declaratio ueritatis sic postulet, etiam carnem re uera projicere sumus obligati. Sed hoc castus & diēs aliquid quando affert. Illud quidem solenne & statum omnibus est, ut in baptismo hanc fidē, & sectam uitæ profitemur, quemadmodum possiditis terrenis omnibus in Deo uno fidem nostram constituimus, & locamus. Itaq; mortui sumus peccato omnes, qui in CHRISTO baptizati sumus, quod si non simulate, sed uere illa est à nobis & corde concepta, & ore, ac uerbis enunciata uitæ professio, quā possumus amplius manere in peccato, aut quo pacto operationes malæ, prauæq; cum fide CHRISTI hære in nobis possunt. Nam qui dicūt sola ex fide saluos nos fieri, neq; ad salutem bonas operationes requiri, ipsi se impediunt, suum ipsi dictum resellunt, & redarguunt. Fides sola satis est ad salutem, fateor, sed ut integra sit, neq; ulla sui ex parte diminuta. Fides porrò est peccato esse mortuum, & uiuere Deo: hoc est, ea quæ agat quisq; & quæ speret, habere omnia posita in uno Deo, neq; cum mundo cōmerci quicquā, aut nimis arctæ rationis cōtrahere; hoc enim est mortuum esse peccato. Tu uero qui una in fide spem uitæ constituisti, cum ab ea disjungis & auellis peccati mortem, quid iam amplius fidei, quo illa merito fides appelletur, relinquis? nec uero illa ratio ueræ rationis est particeps, manendum esse in peccato, ut Dei benignitas, & gratia magnificetur, siquidem ibi magis illa abundat, ubi est grauius, frequentiusq; delictum. Si enim hoc ita sit, nequaquam magnificatur Dei benignitas, sed opprimitur. Illa enim in hoc sese exhibet illustrem atq; amplam, diuinæq; iustitiæ, & bonitatis suæ lumen ostendit, quod aufert à nobis peccata, & iustitiā suā nobis iam factis fidelibus impertit. Qui uero manere instituunt in peccato, non modo non illustrent Dei summi beneficentiam, sed ne illi quidem locum, ubi se explicet, relinquunt.

Consepulti sumus igitur cum illo per baptismū in mortē, ut quæadmodum excitatus fuit CHRISTVS ē mortuis per gloriam patris, sic & nos in nouitate uitæ ambulemus. Si enim consiti fuimus similitudini mortis illius, nempe & resurrectionis erimus. Hoc noscentes, quod uetus noster homo cruci unā affixus fuit, ut aboleretur corpus peccati, quo ne deinceps feruiremus peccato. Nā qui mortuus est, iustificatus est à peccato: si autē mortui sumus cum CHRISTO, credimus, quod & uiuemus cum eo.

MAGIS etiam ac magis Apostolus uim eam sacramenti, quæ in baptismo est, & fidei CHRISTI mysteriū declarat. Ac in baptismo quidem trina illa nostri in aqua immersio, rursusq; ter facta ex aqua emerisio, & cū CHRISTO nos sepeliri in fide ueræ trinitatis, & cum CHRISTO item resurgere in eadem fide denorat. Sed ut uideamus clarius similitudinis nostræ cū CHRISTO, & rerum earū, quæ inde eueniunt, consequentiā, sic consideremus. Mors carnis, & corporis id profectò affert, ut peccatum simul cū ea, & peccati effectrix cupiditas moriatur: CHRISTVS porrò in cruce mortuus est sponte, ac uolens, cœlestē illud hominibus præbens documentū nulla esse mundi bona, quæ uere expetenda sint, quādoquidem nec uita propter quā bona

bona illa ipsa mundi expetantur, faciēda tantū sit, ut nō illi longe Deus, & sperata ex eo bona anteponantur, hoc est pleni, & integri fidei CHRISTI mysterium, quæ sese fides tota in Deo, & spe Dei collocat, à mundo autem, & mundi bonis auellit, atq; abstrahit. Nos ergo qui fidem istam amplectimur, & CHRISTVM sequi, colereq; instituimus, nisi in eadē simus, quæ ille & uoluntate, & sententiā, falso Christianum nomen usurpamus. Quid ergo dixerit quispiā, num corpus & uitam abijcere statim debemus, ut cum CHRISTO fideles Deo inueniamur? Minime istuc quidē re, sed uoluntate debemus ita esse parati, ut si eā à nobis Deus depoposcerit, si nos ipse in certamine pro ueritate deduxerit, si est mors nostra fructū proximis suscipiendæ ueritatis, pietatisq; allatura, corpus nostrū aliorum acerbitati facili permittamus: ipsi uero nequaquā egre id ferentes, sed Deo gratias agentes, qui tantum nobis honoris uoluerit habitum, pro illis ipsis Deū insuper deprecemur, qui nos ferro, & igne ad perniciem uitæ fuerint infectati. Hæc est summa fidei nostræ, hæc uis, hoc præpotentis Dei in salute nostra consiliū. Verum nō sæpe hoc à nobis postulat Deus, ut re ipsa moriamur. Dies erit cuiq; sua moriēdi cōstituta. Voluntatem quidem huiuscemodi nostram & decretum mentis nostræ postulat, ut statuamus pro Deo, & pro ijs bonis, quæ ab Deo nobis proposita sunt, nō inuitis, si accidat, esse moriendum. Re autem & facto semper utiq; hoc postulat, ut ea quæ sequuntur carnis, & corporis mortem, atq; unā cum eo occidunt, & cōmoriuntur, cuiusmodi est mundi amor, & cupiditatū regnum, & uoluptatum illecebræ, & aurī, argenti, lautæq; suppellectilīs studiōsa comparatio, honoris quoq; & opum & potestiatū ambitus, omnia prorsus intereat in nobis: & quanquam in carne etiam nunc uiuamus, carnis tamen operibus, & effectibus simus mortui, alioquin si ista carnalia abijcere renuimus, si pergamus in cupiditate, & ambitione uiuere, quo nā pacto probemus nos ad deserendam ultro pro Deo uitam uoluntate esse paratos? CHRISTVS igitur totum hoc documentū ipse in se expleuit, cū corpus suum addidit morti, quo nos morti illius similes facti supremā quidem corporis mortem Dei arbitrio libētes referuemus. Interim uero, quod muneris nostri, & Christiani imprimis officij est, partē illam mortis in corpore subeamus, quæ nō penitus corpus, sed luxum, & disfluentiam corporis, animiq; prauos motus ad corpus se accommodantis abolet in nobis, atq; interficit, qua ratione quidē peccato mortui uere & dicimur, & sumus. Rursus cū CHRISTVS in carne resurrexerit, illamq; recepit uitam, quæ non amplius occasura, sed futura erat in eo iam immortalis, cumq; ascendit in cœlum, & ad dexterā patris confedit, alteram partē mysterij plenam, & perfectam in se nobis ipse demonstrauit, quæ præmia uidelicet, & qui ab Deo honores eos consequantur, qui pro Dei honore, & pro cœlestibus præmijs mundum & suauitates mundi fuerint aspernati, ut nos, qui illam adhuc uitam obtinere non possumus, obtinebimus autem postea, interim tamen ea consecemur, quæ illius uitæ propria, semperq; illi adiuncta futura sunt, innocentia dico, iustitiam, pietatē, charitatem: nam & hæc quoq; nūquam moriuntur, fructusq; immortalis animi nostri immortales & hi sunt. Quod si ex illa morte peccati, qua peccatū iam in nobis CHRISTO cōmortui interemimus, ad hanc nouam uitā iustitiæ, quæ diuini generis iustitia est, nō humani, negligamus exurgere, ne ad illam quidē uitā, quæ in corpore futura apud Deū est beata, atq; immortalis magnopere aspiramus. Ex his satis patere arbitror, quod sit mysterium fidei, & quæ baptismi uis, nostræq; cū CHRISTO mortis ueteris hominis, hoc est, eius qui ex Adā progenitus est, & nouæ uitæ ex Deo, cū Deoq; similitudo. Sicut autem CHRISTI à mortuis exurrectio gloriam Dei patris illustrē reddidit, sic nostra ex peccati morte ad nouam iustitiā uitam excitatio nō uirtutibus nostris, sed eidem bonitati, & gloriæ Dei ascribenda est. Consiti ergo si fuimus similitudini mortis CHRISTI, & resurrectionis erimus: hoc est, si similitudinem mortis eius in carne nostra, quatenus scilicet morimur peccato, non totam mortem ferimus, & resurrectionis illius similitudinem feremus. Nunc quidem non resurrectione tota, sed quatenus ad uitam iustitiæ resurgimus, post autem & integram resurrectionem, cum in supremo mundi iudicio reuiscemus, & mortem item suscipiemus integram, cum ultimum nostrum diem obibimus, Consiti autem, inquit, ut non ore tantum, neq; enunciatione uerborū, sed corde,

menteque coniuncti, & in unum quasi conflati cum CHRISTO ipso in mortem, & uitam sumus. Nam sic quidem uetus homo noster cum eo crucifixus fuerit, corpusque in nobis peccati interierit, corpus autem peccati quatenus ex eo oritur, feruetque peccatum, ut ne amplius deinceps seruiamus peccato. Nam qui mortuus est, purgatus est a peccato. Quod si uere cum CHRISTO mortui sumus, fide & uoluntate uidelicet, credimus etiam, & confidimus cum eo nos uiuuros, in hoc quidem seculo nouae iustitiae uita, in altero etiam corpore, & immortalis illa totius hominis gloria.

Scientes quod CHRISTVS suscitatus est mortuis, amplius non moritur, mors illi non amplius dominatur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem uiuit, uiuit Deo: sic & uos existimate uos ipsos mortuos quidem esse peccato, uiuente autem Deo in CHRISTO Iesu domino nostro.

INSISTIT Apostolus, & similitudinem eandem in nobis prosequitur, per quam mortem, & uitam CHRISTI imitatione quadam referimus. Ut enim mortem illius ab eo in corpore exceptam nos in peccati morte, quae pars est uniuersae mortis excipimus, sic eiusdem uitam uniuersam & integram, qua ipse & corpore & iustitia in aeternum iam uiuit, nos in ea parte nunc recipiamus qua iustitiae uiuitur. Ac sicut illa in eo uita iam immortalis est, sic in nobis non amplius moriatur iustitia: semel ille peccato mortuus est nostro nimirum, & nos semel sumus mortui, ne ue in id denuo incidamus, ut rursus in eo nobis sit moriendum. Iustitiae autem uitam, quam ipse uita CHRISTVS TI a mortuis excitati imitatione suscipimus, inuolantem, & perpetuam iam teneamus, in qua uiuimus iam Deo, non peccato, aut mundo. Atque haec in nobis imago sit uitae eius, quam Deo uiuit nunc CHRISTVS. Ille enim ita Deo uiuit, ut & in aeternum cum eo uiuat, & Deus ipse sit: Nos ita in hac iustitiae uita uiuamus, ut ab ea nunquam discedamus, & Dei similes in illa, ac tanquam filii & nominemur, & simus: quae quidem uita peccato mortuum esse & per iustitiam uiuere Deo, totum est fidei nostrae mysterium, qui est CHRISTVS, consilius, & sermo omnipotentis Dei, in quo uno hanc uitam nobis uiuere concessum est. Vbi enim non est CHRISTVS, neque mundo, & peccato mori quempiam contingit, neque item uiuere ipsi Deo.

Ne igitur regnet peccatum in mortali uestro corpore, ut pareatis illi in cupiditatibus eius, ne ue praebete membra uestra arma iniustitiae peccato, sed praebete uos ipsos Deo uelut ex mortuis uiuentes, & membra uestra arma iustitiae Deo. Peccatum enim uobis non dominabitur. Non enim estis sub lege, sed sub gratia.

CVM peccatum regnat in nobis, nosque ei subiecti, & dicto audientes sumus, tunc exhibemus illi membra nostra, & totum corpus, ut ad peccati nutum, atque imperium illa praesto sint. Porro imperat peccatum uoluntati nostrae, tanquam militi, & apparitori suo, ut ad omnes corporis cupiditates explendas membra cuncta ueluti arma, & parata habeat, & quotiescunque annuerit cupiditas, capiat illa atque ad ministrandum corpori in suis cupiditatibus accurrat: quibus quidem armis ad iniustitiam, hoc est ad omne genus sceleris & improbitatis peccatum utitur, quod nos dehortatur, ne in corpore nostro patiamur. Apostolus: rursusque idem hortatur, ut exhibeamus nosmetipsos Deo, uelut ex mortuis uiuentes, & membra nostra arma iustitiae eidem Deo, ut sint prompta & praesto ad omne imperium Dei, qui his membris ut armis ad iustitiam, hoc est ad omne genus uirtutis & probitatis est usus. Sed quod ait, uelut ex mortuis uiuentes, idcirco ait, quod iustitia uita anima est, ad quam quidem iustitiam posteaquam CHRISTO a mortuis surgente nos quoque cum eo illius nouae uitae referendo similitudinem consurreximus. Nam & ipse surrexit ob iustificationem nostri, ut scilicet & nos ad iustitiam exurgeremus, postquam, inquam, sicut mortui fueramus peccato in CHRISTO mortuo, sic ab ipso peccato, & iniustitia per resurrectionem eiusdem tanquam a morte in uitam iustitiae restituti fuimus, hanc

hanc ipsam iustitiam, & uitam, quam ab Deo accepimus illi ipsi, unde profecta est, exercere, & conseruare debemus: hoc etiam magis, quod in memoria habentes & grato recolentes animo, quam terra ex peccati morte ad cuiusmodi cum Deo, & in Deo iustitiae uitam traducti fuerimus, qua de re haud ita multo post Paulus faciet mentionem, magis agnoscere beneficium omnipotentis Dei, & plus illius gratiae tribuere obligati sumus. Velut ex mortuis igitur uiuentes, id est, qui hanc nouam uitam ipsius Dei beneficio obtinemus, cum peccato nostro ante essemus ipsi mortui. Atque ideo ipsam hanc uitam illius uoluntati totam subijciamus. Peccatum enim uobis non dominabitur, inquit: Non enim estis sub lege, sed sub gratia. Rationem dat, quare nobis non dominabitur peccatum: quia sub gratia sumus, & non sub lege, quia spirituales iam uitam uiuimus in CHRISTO, non amplius carnalem, ex qua parte duntaxat & carnis, & corporis subiecti sumus legi. Nam ex spiritu certe illi non subijcitur. Non dubium autem est, quin dum sub gratia sumus, peccatum nobis non dominetur, sed illud est dubium, quod & qui sub gratia sunt, interdum etiam peccant, ex eoque gratiam amittere uidentur, & qui sub lege sunt, uidentur posse non peccare. Sed semper nobis, ista ut intelligamus, ad mysterium fidei reuertendum est, ex quo illa a Deo nobis adest gratia, quod spiritu sancto nos admonente, a mundo, & mundi bonis diuulsi, atque abstracti, bonum omne nostrum in Deo uno, & in eis duntaxat praemijs, quae ab eo nobis in caelo sunt proposita, statuimus & locamus. Haec enim ex Deo illuminatio nostra, haec directio mentis, & uoluntatis, gratiam, & iustitiam illius in nobis imprimit, ut qui ueritatem tanti mysterij, non auribus haulimus solum, neque in aliena fide, atque auctoritate repositam duntaxat habemus, sed corde, & mente percipimus ipsi ut aliquando etiam in peccatum prolabamur, quoniam tamen id praeter animi nostri constitutum est, nunquam illud in nobis regnare, neque dominari patiamur. Qui uero sub lege Moyse sunt, ut qui mundo, & mundi cupiditatibus sunt affixi, licet praepcepta quadam habeant ex lege, quo se pacto in cupiditatibus illis gerere & gubernare debeant, tamen serui necessario sunt peccati, quando totum etiam illud, quod lege eis est permissum, ut bona terrena magni aestiment, coram Deo quodammodo peccatum est: tunc quo etiam dictum fuit a Paulo, & alijs locis dicitur, quod ex operibus legis coram Deo non est iustificatio, & item ad Philippenses, quod cum ipse secundum iustitiam, quae est in lege, factus esset irreprehensibilis, quae tamen ei lucra ex ea fuissent, propter CHRISTVM, illa arbitratus sit damnum sibi esse, & etiam nunc arbitrari sibi damnum: in quo profecto ostendit legis iustitiam coram Deo, quoniam ab radice sua in terra teneatur, peccatum potius esse. Quo enim pacto aliter damnum ea sit, nisi quod nihil tam discrepans fieri potest, neque tam dissonum, & insociabile inter se, quam & mundana appetere, & Deum simul amare: Ergo nobis iam non dominabitur peccatum, qui sub hac gratia & non sub lege amplius sumus.

Quid igitur peccabimus, quando non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nonne scitis, quod cui exhibetis uos ipsos seruos in obediendo serui estis, cui obeditis, siue peccati in mortem, siue obedientiae in iustitiam? Gratia autem Deo, quod eratis serui peccati, obedistis autem ex corde, in quam traditi fuistis formam doctrinae, liberati autem a peccato, serui facti estis iustitiae.

HAEC postulatio interrogantium si peccandum est, postquam sumus sub gratia, & non sub lege, Iudaeorum propria est non intelligentium, quantum seruutis & mali sit in peccato ipso, praeter effectum etiam illum peccati, qui est mors, quae maxime in lege peccantibus proponebatur, quando in fide CHRISTI nihil nobis a Deo tam sit expositum, atque promptum, quam ignoscencia, & uenia, quam illi gratiam unam appellari existimabant: quorum etiam imbecillitatem carnalis mentis paulo post declarat Apostolus. Illi ergo cum putarent non usque eo se uere agere Deum interprete IESU Christo ut agebat lex, quae poenam, ac non ueniam peccato proponebat, atque idem ipsi carnis explere cupiditates, seruatis formulis quibusdam, iucundum

& opta